

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Dovilės Platakytės,

V kurso, civilinės ir verslo teisės

studijų šakos studentės

Magistro darbas

Socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio „nuosavybės“ problema

The problem of "ownership" of social networks accounts and their content

Vadovas: doc. dr. Laurynas Didžiulis

Recenzentas: lekt. Andžej Maciejewski

2021

Vilnius

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojama socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio nuosavybės problema. Išsiaiškinama bei apibrėžiama socialinių tinklų, jų paskyrų ir jų turinio sąvoka šio magistro darbo kontekste, aptariama, ar socialinių tinklų paskyros ir jų turinys turi būti kvalifikuojamas intelektinės nuosavybės teisės, daiktinės teisės ar *sui generis* objektais. Taip pat apžvelgiama, kaip naudojamos socialinių tinklų paskyros bei jų turinys civilinėje apyvartoje.

Pagrindiniai žodžiai: socialiniai tinklai, socialinių tinklų paskyros, socialinių tinklų turinys, nuosavybės teisė, intelektinės nuosavybės teisė, daiktinė teisė, skaitmeninis turtas, *sui generis*.

This master thesis analyses ownership problem of social network accounts and their content. Concept of social networks, their accounts and their content is clarified and defined in the light of this master thesis, it is also discussed whether social networks accounts and their content should be qualified as intellectual property law, property law or as *sui generis* objects. It is also reviewed social network accounts and their content is used in civil turnover.

Keywords: social networks, social network accounts, content of social networks, ownership rights, intellectual property law, property law, virtual property, *sui generis*.

TURINYS

IŽANGA.....	2
I. Socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio apibrėžimas.....	4
1.1. Socialinių tinklų ir jų paskyrų apibrėžimas.....	5
1.2. Socialinių tinklų paskyrų turinio apibrėžimas.....	9
II. Socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio kvalifikavimas.....	12
2.1. Socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio kvalifikavimas intelektinės nuosavybės teisės objektais.....	12
2.1.1. Socialinių tinklų vartotojų sutartys su socialinių tinklų paslaugų teikėjais.....	13
2.1.2. Socialinių tinklų turinio reguliavimas autorių teises ginančiomis normomis.....	16
2.1.3. Socialinių tinklų autorių teisėmis saugomo turinio problematika.....	19
2.2. Socialinių tinklų paskyrų kvalifikavimas daiktinės teisės objektais.....	20
2.2.1. Kas gali būti daiktinės teisės objektu?.....	21
2.2.2. Virtualios nuosavybės doktrina.....	23
2.2.3. Teismų sprendimai, kvalifikuojantys virtualią nuosavybę daiktinės teisės objektu.....	26
2.3. Socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio kvalifikavimas <i>sui generis</i> objektais.....	27
III. Socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio naudojimas civilinėje apyvartoje.....	29
3.1. Socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio pardavimas ir teisių perleidimas.....	29
3.2. Socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio paveldėjimas.....	31
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	34
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	35
SANTRAUKA (lietuvių kalba).....	41
SUMMARY (anglų kalba).....	42

I. IŽANGA

Temos aktualumas. Pagal 2021 m. sausio mėnesio statistiką pasaulyje egzistuoja 17 socialinių tinklų, turinčių daugiau nei 300 milijonų vartotojų (Statista, 2021) ir vienas žmogus vidutiniškai turi apie 90 paskyrų įvairiuose interneto puslapiuose (Nekit, 2020, p. 305). Socialinių tinklų populiarumas auga kasdien, ypač šių tinklų populiarumas padidėjo dėl COVID-19 pandemijos sukeltų įprastinio gyvenimo suvaržymų karantino apribojimais. Socialiniai tinklai tapo svarbia daugelio žmonių gyvenimo dalimi: jie tapo viena pagrindinių virtualių erdvių, per kurią žmonės gauna naujienas, palaiko ryšius su draugais, kelia bei peržiūri įvairius skelbimus. Tačiau socialiniai tinklai tapo ir naujai sukurtos nuosavybės vieta - socialiniuose tinkluose dažniausiai sukuriamos paskyros, ir į jas talpinamas įvairaus pobūdžio turinys: fotografijos, video klipai, tekstai ir kitokio pobūdžio kūriniai. Pastaraisiais metais socialinių tinklų paskyros ir turinys tapo civilinės apyvartos objektu - žmonės ne tik nori apginti savo teises į socialiniuose tinkluose pavišintus kūrinius, bet ir pradėjo pardavinėti savo socialinių tinklų paskyras bei bando išsikvoti teisę valdyti mirusių artimųjų socialinių tinklų profilius bei jame esantį turinį. Socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio nuosavybės problema Lietuvoje nėra pakankamai gerai sureguliuota ir nėra aišku, kaip socialinių tinklų paskyros ir jų turinys turėtų būti kvalifikuojami ir kokios įstatymų normos šiems objektams turėtų būti taikomos. Magistro darbe bus nagrinėjama, kas yra socialinių tinklų paskyros bei turinys, kaip šie objektai turėtų būti klasifikuojami, bei kaip vartotojai įgyvendina savo teises į socialinių tinklų paskyras ir jų turinį civilinėje apyvartoje.

Darbo tikslas. Šio magistro darbo tikslas yra išnagrinėti, ar socialinių tinklų paskyros ir jų turinys turėtų būti laikytini intelektinės nuosavybės teisės, daiktinės teisės ar *sui generis* objektais bei išsiaiškinti, kaip įgyvendinamos teisės į šiuos objektus civilinėje apyvartoje.

Darbo uždaviniai. Darbo tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai:

- 1) Išanalizuoti ir apibrėžti socialinių tinklų, jų paskyrų bei jų turinio sampratą;
- 2) Aptarti bei nustatyti, ar socialinių tinklų paskyros bei jų turinys turėtų būti kvalifikuojami intelektinės nuosavybės teisės, daiktinės teisės ar *sui generis* objektais bei kaip yra įgyvendinamos teisės į šiuos objektus;

3) Įvertinti nuosavybės teisių į socialinius tinklus ir jų turinį įgyvendinimą civilinėje apyvartoje.

Darbo objektas. Šiame magistro darbe tiriamos sutartys, sudaromos tarp socialinių tinklų vartotojų ir paslaugos teikėjų, taip pat socialinius tinklus, intelektinę nuosavybę bei daiktinę teisę reguliuojantys teisės aktai, doktrina bei teismų sprendimai.

Tyrimo metodai. Magistro darbe naudojami toliau išvardinti metodai: Lingvistinis metodas darbe naudojamas analizuojant socialinių tinklų, jų paskyrų ir jų turinio sampratą, taip pat šis metodas taikomas analizuojant įstatymus ir teismų praktiką. Istorinis metodas taikomas analizuojant socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio atsiradimą, jų teisinės apsaugos vystymąsi. Lyginamasis metodas naudojamas lyginant Europos Sąjungos ir Jungtinių Amerikos Valstijų teisės aktus, reguliuojančius autorių teisę. Teleologinis metodas naudojamas analizuojant socialinių tinklų ir jų paskyrų kvalifikavimo teorijas, kuriomis remiantis galima siūlyti, kaip socialinių tinklų paskyros bei jų turinys turėtų būti kvalifikuotini.

Darbo originalumas. Nagrinėjama problematika yra labai aktuali tiek visame pasaulyje, tiek Lietuvoje. Socialinių tinklų paskyros ir jų turinys tradiciškai buvo kvalifikuojami kaip intelektinės nuosavybės objektai, tačiau besikeičiantys vartotojų poreikiai verčia kvestionuoti šią dogmą ir ieškoti labiau vartotojams tinkančio reguliavimo. Lietuvoje nėra mokslo darbų, nagrinėjančių socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio, kaip objektų, kvalifikavimo problemą. Šiuo magistro darbu bus siekiama išsiaiškinti, kaip socialinių tinklų paskyros ir objektai turėtų būti kvalifikuojami bei koks teisinis reguliavimas jiems turėtų būti taikomas – šie klausimai, populiarėjant socialiniams tinklams, kasmet bus vis aktualesni.

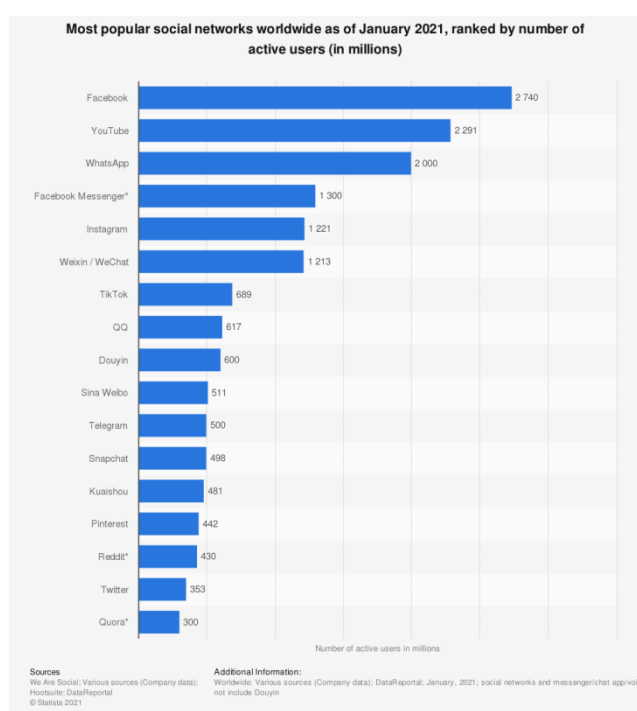
Svarbiausi šaltiniai. Šiame magistro rašto darbe remiamasi Europos Sąjungos direktyvomis, Lietuvos Respublikos Konstitucija, civiliniu kodeksu bei autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymu; Jungtinių Amerikos Valstijų autorių teisių aktu, tarptautinėmis konvencijomis, įvairių Europos teismų praktika. Didelis dėmesys skiriamas tokių mokslininkų kaip J. Fairfield, J. G. Alm, d. m. Boyd ir N. B. Ellison, D. R. Stewart, K. Nekit, K. Swinnen, van Erp, M. Stephens, P. Pałka, F. Lastowka ir D. Hunter, L. Didžiulio bei V. Mizaro doktrinai.

I. Socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio apibrėžimas

Socialiniai tinklai dvidešimt pirmame amžiuje užima itin svarbią vietą visuomenėse visame pasaulyje. Socialiniuose tinkluose žmonės ne tik bendrauja tarpusavyje siekdami palaikyti ryšį, ieško naujų draugų ar romantinių pažinčių, gauna svarbias pasaulio ir vietines naujienas, bet ir kuria įvairų turinį, kuriuo dalijasi su kitais socialinių tinklų vartotojais. Sukurtas turinys, o tam tikrais atvejais ir socialinių tinklų paskyros, kuriose tas turinys patalpintas, įgauna vertę ir tampa objektu, kuris jau dalyvauja civilinėje apyvartoje, tad vartotojai savo socialinių tinklų paskyras ir jų turinį nori apsaugoti kaip ir bet kokią kitą savo turtą. Tačiau Lietuvoje iki šiol nėra sutariama, kokias teisės normas reiktų taikyti socialinių tinklų paskyroms ir jų turiniui bei kaip šie objektai turėtų būti kvalifikuojami: ar kaip intelektinės teisės, daiktinės teisės ar *sui generis* objektai.

Tam, kad būtų galima nustatyti, ar socialinių tinklų paskyros ir jų turinys turėtų būti kvalifikuojami intelektinės teisės, daiktinės teisės ar *sui generis* objektais, pirmiausia reikia išsiaiškinti, kas patenka po socialinių tinklų, jų paskyrų ir jų turinio sąvokų skėčiu. Socialinių tinklų yra daug ir visi jie skiriasi savo pobūdžiu, leidžiamo dalintis turinio forma, vartotojų skaičiumi. 2021 m. sausio mėnesio duomenimis socialinių tinklų, turinčių virš 300 milijonų vartotojų, yra 17:

1 paveikslas. Populiariausi 2021 m. sausio m. socialiniai tinklai pasaulyje pagal vartotojų skaičių

Šaltinis: Statista, 2021 m. Prieiga per internetą:
<<https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>>.

Kaip matoma iš aukščiau pateiktos statistikos, populiariausi socialiniai tinklai visame pasaulyje yra Jungtinėse Amerikos Valstijose sukurti Facebook, kuris leidžia vartotojams dalintis įvairiais tekstais, nuotraukomis, video klipais bei kitokiu turiniu savo sukurtoje informacinėje sienoje ir privčiomis žinutėmis; Youtube, kuris leidžia vartotojams dalintis išimtinai video klipais ir trumpais tekstais savo paskyros sienoje; WhatsApp – privačių žinučių platforma, leidžianti vartotojams dalintis tekstais, nuotraukomis ir video klipais; bei Snapchat, kuris leidžia vartotojams dalintis trumpais video klipais, išnykstančiais po 24 valandų, su savo pasirinktu vartotojų ratu. Tad kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, socialiniai tinklai yra labai skirtingi bei nuolat besikeičiantys, tad apibrėžti socialinių tinklų sąvoką yra sunku, bet labai svarbu, norint šią sąvoką tinkamai naudoti teisės mokslo kontekste.

1.1. Socialinių tinklų ir jų paskyrų apibrėžimas

Žodžiai „socialinis tinklas“, pagal Kembridžo žodyną, reiškia interneto svetainę ar kompiuterinę programą, leidžiančią žmonėms komunikuoti ir dalintis informacija internete naudojantis kompiuteriu ar mobiliuoju telefonu (Kembridžo žodynas, 2021 m.). Tad pagal žodyne nurodytą šių žodžių reikšmę galima daryti išvadą, kad socialiniai tinklai reiškia bet kokią virtualioje realybėje egzistuojančią erdvę, kuri suteikia savo vartotojams galimybę rinkti ir dalintis įvairaus pobūdžio informacija, bendrauti ir viešai skelbti bei kurti įvairų turinį toje virtualioje erdvėje. Bendriausia prasme socialiniai tinklai yra platformos, kurios leidžia asmenims apsikeisti informacija ir žinutėmis, o kai kuriais atvejais šios platformos leidžia žmonėms dirbti kartu grupėje ar kaip komandai siekiant įvairių tikslų (Zarsky, 2008, p. 746). Tačiau toks socialinių tinklų apibūdinimas yra labai platus, ir taikant tokią socialinių tinklų sampratą teisės mokslo srityje, beveik visas virtualus pasaulis pakliūtų į šios sampratos apibrėžimą.

Komunikacijos mokslo atstovai danah m. boyd ir Nicole B. Ellison apibrėžia socialinių tinklų svetaines kaip žiniatinklyje teikiamas paslaugas, kurios leidžia individams konstruoti viešą ar pusiau viešą profilį ribotos sistemos viduje, leidžia

virtotojams sukurti kitų virtotojų sąrašą, su kuriais jie nori turėti ryšį, ir peržiūrėti jų bei kitų virtotojų ryšių sąrašą. Šių ryšių pobūdis ir terminologija gali skirtis įvairiuose socialinių tinklų puslapiuose. Socialinių tinklų svetainių unikalumas pasireiškia ne tuo, kad jos suteikia žmonėms galimybę susipažinti su nepažįstamaisiais, bet tuo, kad jie įgalina virtotojus aiškiai apibrėžti savo socialinių tinklų ratą bei padaryti jį matomą kitiems (Boyd *et al*, 2007, p. 211). Tad komunikacijos mokslo požiūriu išskirtinis socialinių tinklų bruožas, išskiriantis juos iš kitų virtualių pasaulių ir paslaugų yra tai, kad jie leidžia virtotojams susikurti išskirtinį, ribotą žmonių ratą naudojant savo profilį, su kuriais jis gali palaikyti ryšį ir dalintis turiniu. Taip pat svarbu tai, kad virtotojas gali rinktis, kokie ir kiek kitų socialinio tinklo virtotojų gali matyti tam tikrą turinį, kuriuo asmuo dalinasi savo paskyroje. Šį pavyzdį labai gera iliustruoja „Facebook“ socialinis tinklas – jame virtotojas gali pasirinkti ryšių tinklą su kitais virtotojais – jis gali pasikviesti kitus virtotojus į savo ryšių sąrašą ir priimti ar atmesti asmenų kvietimus prisijungti prie jų ryšių sąrašo, taip pat virtotojas gali kontroliuoti ir tai, kas iš jo ryšių sąrašo esančių žmonių gali matyti tam tikrą jo turinį.

Teisės mokslo atstovams dėl nuolat besikeičiančių socialinių tinklų sunkiai sekasi apibrėžti socialinių tinklų sąvoką. Pavyzdžiui, Teksase įstatymų leidėjai, norėdami uždrausti apsimitinėjimą kitais žmonėmis sukuriant netikras paskyras, pasirinko „komercinio socialinio tinklo puslapio“ apibrėžimą: „bet koks verslas, organizacija ar kitas panašus subjektas, eksploatuojantis puslapį, leidžiantį žmonėms tapti registruotais virtotojais, siekiant sukurti asmeninius santykius su kitais virtotojais naudojant tiesioginę ar realiuoju laiku vykdomą komunikaciją, arba leidžiantis sukurti interneto puslapius ar paskyras, kurie yra viešai prieinami visuomenei ar kitiems virtotojams. Šis terminas neapima elektroninių laiškų programų ar pranešimų lentų programų“. Šitoks apibrėžimas yra toks platus, kad apima beveik visą internete vykdomą veiklą – tiek viešai prieinamą, tiek privačią (Teksaso baudžiamasis kodeksas, 2012, cituota Stewart, 2017, p. ix-x). Tad akivaizdu, jog tokią Teksaso valstijos įstatymų kūrėjų pasirinktą socialinių tinklų sąvoką būtų sunku pritaikyti kasdiniuose teisiniuose procesuose – socialiniais tinklais būtų galima laikyti beveik kiekvieną virtualiame pasaulyje vykdomą veiklą ir sukuriamą produktą, o tai apsunkintų tiek tinkamų įstatymų taikymą socialiniams tinklams, tiek jų kūrimą, tiek įvairių institucijų bei teismų darbą.

Jungtinių Amerikos Valstijų teismai socialinių tinklų sąvoką apibrėžė šiek tiek tiksliau. Federalinis Kalifornijos apygardos teismas 2007 m. byloje *Life Universe prieš MySpace* pasirinko apibrėžimą, kuris socialinius tinklus įvardina pagal tai, ką socialinių

tinklų vartotojai juose veikia: „socialiniai tinklai leidžia vartotojams sukurti asmeninius profilius, į kuriuos galima talpinti tekstus, grafikas ir video įrašus ir peržiūrėti savo draugų bei jų draugų profilius, taip pat peržiūrėti žmonių, turinčių panašius pomėgius, profilius“. Merilendo valstijos teismas 2010 m. byloje Independent Newspapers prieš Brodie apibūdino socialinius tinklus pagal naudojimosi jais pasėkmes: „socialinių tinklų puslapiai ir tinklaraščiai yra sudėtingi komunikacijos įrankiai, kuriuose vartotojas savanoriškai pateikia informaciją, kuria jis nori pasidalinti su kitais. Tokie puslapiai kaip Facebook ir MySpace leidžia vartotojui griežtai kontroliuoti šios informacijos platinimą. Vartotojas gali pasirinkti, kokią informaciją pateikti, jis taip pat gali pasirinkti šios informacijos nepateikti. Informacijos paskelbimo veiksmas socialinio tinklo puslapyje, jei vartotojas neriboja priėjimo prie šios informacijos, padaro ją prieinamą visam pasauliui“. Iš šio aprašymo matyti, kad dar vienas bruožas, padarantis socialinius tinklus unikalius, yra savanoriškumo aspektas – vartotojai savanoriškai pasirenka pasidalinti informacija su pasauliu, ir jie gali pasirinkti tam tikrais būdais apriboti prieinamumą prie paskelbtos informacijos (Federalinis Kalifornijos apygardos teismo 2007 m. nutartis byloje Life Universe prieš MySpace, Merilendo valstijos teismo 2010 m. nutartis byloje Independent Newspapers prieš Brodie, cituota Stewart, 2017, p. x).

Socialiniai tinklai gali būti skirstomi į keturias kategorijas: 1) Socialiniai tinklai - katalogai. Juose galima reitinguoti savo kolegas ir klientus. Jų vartotojai siekia sukurti savo, kaip darbuotojų ar įmonių, įvaizdį. Vienas iš tokių socialinių tinklų pavyzdžių yra LinkedIn. 2) Komunikacijų socialiniai tinklai. Juose galima skelbti įvairius tekstus ar informaciją realiu laiku. Jų vartotojų tikslas yra rašyti politikos komentarus (pavyzdžiui, įvairiuose tinklaraščiuose), taip pat komunikuoti su visuomene krizinių situacijų metu (vienas iš šios paskirties pavyzdžių gali būti Twitter tinklas). 3) Bendruomenių socialiniai tinklai. Jie skirti neformaliai bendravimui uždaroje svetainėje, ir vartotojai juose reklamuoja renginius, dalinasi nuotraukomis ir savo fizinėmis buvimo vietomis bei įvairiais įvertinimais. Geriausi tokių tinklų pavyzdžiai yra Facebook bei Yelp. 4) Archyvavimo ir dalinimosi tinklai. Juose galima talpinti ir dalintis įvairiais video įrašais, skaidrėmis bei dokumentais, siekiant gauti atsiliepimų. Vartotojai juose dalinasi edukaciniais video įrašais, prezentacijomis, nuotraukomis ir kita informacija. Vieni iš tokių tinklų pavyzdžių yra Youtube ir Flickr (Elefant, 2011, p. 4-5). Tačiau šis skirstymas tėra bandymas sustruktūruoti socialinius tinklus ir daugybė jų apima po kelias iš šių kategorijų. Pavyzdžiui, Instagram tinklas šiuo metu naudojamas ir kaip komunikacinis, ir kaip bendruomenių, ir kaip archyvavimo bei dalinimosi tinklas. Šis suskirstymas leidžia parodyti, kaip gali skirtis socialiniai tinklai bei kokie jie yra kompleksiški.

Taip pat labai svarbu išsiaiškinti, kas yra socialinių tinklų paskyra. Pagal žodyną žodžiai „vartotojo paskyra“ reiškia užmegztą ryšį tarp vartotojo ir kompiuterio, tinklo ar informacijos tiekėjo. Vartotojų paskyroms yra priskiriami vartotojų vardai. Susikūrus vartotojo paskyrą kompiuteryje ar tinkle, galima pasirinkti, ar vartotojas nori slaptažodžio, ar ne, bet susikūrus paskyrą socialiniame tinkle, slaptažodžiai yra privalomi (Pcmag, 2021 m.). Pačių socialinių tinklų paskyra reiškia bet kokią paskyrą, profilį, puslapį, informacinę sieną, registraciją ir kitokią buvimą bet kuriame socialinių tinklų puslapyje ar internetu teikiamoje paslaugoje (Law Insider žodynas, 2021 m.). Tad galima daryti išvadą, jog socialinių tinklų paskyra yra asmeninis puslapis, kurime vartotojas paskelbia savo asmeninę informaciją, įkelia video ir garso klipus bei kitą turinį, ir tokiu būdu bendrauja su kitais vartotojais. Naudotis šiuo puslapiu galima tik atlikus specialią autentifikavimo procedūrą, per kurią sukuriama vartotojo vardas bei slaptažodis. Taip paskyra turi du elementus: pirma, autentifikavimo informaciją (kuri yra būtina socialinių tinklų paslaugos teikėjui ir kuri susideda iš vartotojo vardo ir slaptažodžio), ir, antra, profilis yra sujungtas su socialinio tinklo paslaugos teikėjo duomenų baze, kur paskyros informacija yra saugoma. Ši duomenų bazė sujungia vartotoją su socialiniu tinklu (Nekit, 2020, p. 306). Tad socialinių tinklų paskyra yra vartotojo sukurtas puslapis, kuris reikalingas socialinių tinklų paslaugos teikėjui atpažinti vartotoją, ir kuriame yra kaupiamas visas vartotojo savanoriškai pateiktas turinys.

Kuriantis socialinių tinklų paskyras, dažniausiai reikia ne tik susikurti vartotojo vardą ir slaptažodį, bet ir įrašyti įvairią asmeninę informaciją, tokią kaip asmens vardas, pavardė, gimimo metai, gyvenamoji vieta, elektroninis paštas ir kitokią asmeninę informaciją. Ši vartotojo pateikta informacija pagal Bendrojo duomenų apsaugos reglamento 4 straipsnio 1 d. yra laikoma asmens duomenimis (Nekit, 2020, p. 308): „asmens duomenys – bet kokia informacija apie fizinį asmenį, kurio tapatybė nustatyta arba kurio tapatybę galima nustatyti (duomenų subjektas); fizinis asmuo, kurio tapatybę galima nustatyti, yra asmuo, kurio tapatybę tiesiogiai arba netiesiogiai galima nustatyti, visų pirma pagal identifikatorių, kaip antai vardą ir pavardę, asmens identifikavimo numerį, buvimo vietos duomenis ir interneto identifikatorių arba pagal vieną ar kelis to fizinio asmens fizinės, fiziologinės, genetinės, psichinės, ekonominės, kultūrinės ar socialinės tapatybės požymius“ (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, 2016, p. 33). Kuriantis socialinių tinklų paskyras ir įvedant savo asmeninę informaciją, patenkančią į aukščiau paminėto straipsnio apimtį, ji yra laikoma asmens duomenimis, nes pagal ją galima nustatyti fizinį asmenį. Tačiau reiktų atkreipti dėmesį, kad socialiniais tinklais dažnai naudojasi ir į juos turinį kelia ne tik paprasti fiziniai asmenys, bet įvairūs juridiniai

asmenys – į socialinius tinklus jie taip pat kelia informaciją apie save, reikalingą paskyrai sudaryti, ir nors jiems netaikomas Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas pagal preambulės 14 skirsnį: „šis reglamentas neapima juridinių asmenų ir visų pirma su juridinio asmens statusą turinčių įmonių duomenų, įskaitant juridinio asmens pavadinimą, teisinę formą ir kontaktinius duomenis, tvarkymo“ (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, 2016, p. 3), bet jie turėtų būti laikytini socialinio tinklo vartotojo duomenimis, o tuo pačiu ir paskyros dalimi.

Socialinių tinklų paskyros dalimi taip pat galima laikyti vartotojų korespondenciją, kuri turi būti saugoma bendromis korespondencijos slaptumo nuostatomis, kurios yra įtvirtintos daugelio Europos šalių Konstitucijose (Nekit, 2020, p. 308), tarp jų ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnyje: „Asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas neliečiami“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Tai ypač aktualu pastaruoju metu, kai beveik visas susirašinėjimas tarp žmonių vyksta naudojantis socialinių tinklų asmeninėmis žinutėmis.

Tad griežtai apibrėžti socialinių tinklų sąvokos neįmanoma dėl šių tinklų skirtumų ir nuolatinio vystymosi. Apibendrinus, socialiniai tinklai yra interneto tarpininkai ir paslaugos teikėjai, kurie sukuria platformas, kuriose vartotojai gali susikurti viešas arba pusiau viešas paskyras, į kurias jie savanoriškai gali talpinti įvairaus pobūdžio turinį, kurio prieinamumą kitiems vartotojams jis gali šiek tiek riboti. Vienas svarbiausių socialinių tinklų aspektų yra tai, kad vartotojai gali kontroliuoti savo vartotojų ratą, kurie gali turėti priėjimą prie tam tikro jo keliamo turinio. Tam, kad galėtų naudotis socialiniu tinklu, vartotojas privalo susikurti socialinių tinklų paskyrą, kuriai būtina sukurti vartotojo vardą bei slaptažodį, ir kurioje saugomas visas vartotojo įkeliamas turinys, asmens duomenys bei korespondencija.

1.2. Socialinių tinklų paskyrų turinio apibrėžimas

Vartotojai savo paskyrose taip pat gali įkelti savo sukurtą turinį, ir šis turinys gali būti apibrėžtas kaip vartotojų sukurtas turinys. Jis yra pagrindinis socialinių tinklų turinys, sudarantis didžiausią socialinių tinklų turinio dalį. Pagal Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizaciją, unifikuoto apibrėžimo, kas yra vartotojų sukurtas turinys, nėra. Ši organizacija išskyrė esminius vartotojų sukurtą turinio požymius. Visų pirma, šis turinys

privalo būti viešai paskelbtas socialiniame tinkle ir prieinamas pasirinktam vartotojų ratui arba visiems vartotojams. Antra, vartotojas į turinį privalo įdėti kūrybinių pastangų – tiek kuriant naują turinį, tiek perkuriant jau egzistuojantį turinį į naują darbą. Pavyzdžiui, jei vartotojas įkeltų į savo paskyrą ištrauką iš televizijos programos, tai nebus laikoma vartotojo sukurtu turiniu. Tačiau jei vartotojas į savo paskyrą įkels savo padarytas fotografijas, išreikš savo mintis socialiniame tinkle arba sukurs naują muzikos klipą ir pasidalins juo savo paskyroje, tai bus laikoma vartotojo sukurtu turiniu. Tačiau yra sunku apibrėžti minimalias kūrybines pastangas, nes jos visada priklauso nuo konteksto. Trečia, vartotojų sukurtas turinys nėra susijęs su profesine rutina ir procesais, jis dažniausiai neturi institucinio ar komercinės rinkos konteksto. Dažniausiai toks turinys yra kuriamas neprofesionalų, kurie nesitiki pelno ar atlyginimo. Dažniausiai juos motyvuojantys faktoriai yra noras susijungti su bendraminčiais, pasiekti tam tikrą žinomumo ar prestižo lygį, taip pat aistra išreikšti save. Tačiau šis požymis palaipsniui nyksta – šis požymis buvo vienas pagrindinių socialinių tinklų kūrimosi pradžioje, tačiau šiuo metu vyksta tendencija, kad vartotojai siekia monetizuoti savo sukurtą turinį. Kai kuriais atvejais vartotojams yra mokama už jų sukurtą turinį ir kai kurie vartotojai tampa profesionalais po tam tikro laiko naudojant socialinius tinklus nekomercinei veiklai (pavyzdžiui, Youtube socialiniame tinkle vartotojai gauna atlygį už jų įkeltų video klipų peržiūras po to, kai jų paskyrą seka pakankamas skaičius kitų vartotojų ir jų video klipai yra peržiūrėti tam tikrą kiekį kartų). Taip pat svarbu pastebėti, kad kai kurie darbai yra sukurti profesionalų jų laisvalaikio metu (pavyzdžiui, video redaktoriai sukuria filmą namie ne darbo tikslais ir įkelia jį į socialinį tinklą). Tačiau turinio kūrimas ne profesiniais tikslais vis dar išlieka vienu pagrindinių įrankių atskiriant vartotojų sukurtą turinį nuo komercinių subjektų (Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, 2007, p. 8-9).

Tad socialinio tinklo vartotojų sukurtas turinys turi tris požymius: jis privalo būti viešai paskelbtas, į jį turi būti įdėta kūrybinių pastangų ir trečia, jis turi būti sukurtas ne profesiniais tikslais. Tačiau reiktų atkreipti dėmesį, kad 2021 m. socialiniais tinklais dažnai naudojasi ne tik paprasti vartotojai, nesiekiantys komercinės naudos, bet ir komerciniai subjektai, kurie siekia reklamuoti savo paslaugas, o kai kuriais atvejais ir pardavinėja savo produktus tiesiogiai per socialinius tinklus, tad socialinių tinklų paskyrų turinį sudaro ne tik paprastų vartotojų sukurtas turinys, bet ir komercinių subjektų keliamas turinys. Taip pat vartotojo paskyros turinį sudaro vartotojo surastas turinys – socialiniai tinklai skatina savo vartotojus dalintis turiniu, kuris nėra jų nuosavybė. Pavyzdžiui, „Facebook“ turi „dalinimosi“ funkciją, kuri leidžia vartotojams savo sienoje pasidalinti kitų vartotojų pakelbtu turiniu, „Twitter“ tai pasiekia leisdamas paskelbti ir

pakomentuoti kito vartotojo paskelbtą žinutę savo paskyroje, o „Pinterest“ leidžia savo vartotojams leidžia „prikabinti“ turinį iš kitų svetainių (Alm, 2014, p. 115-116).

Tad socialinių tinklų paskyrų turinys susideda iš vartotojų, tiek fizinių, tiek juridinių asmenų, sukurto turinio bei vartotojų rasto turinio, kuris sudaro svarbiausią socialinių tinklų dalį, ir dažniausiai būna viešai matomas vartotojo paskyroje. Šis turinys gali būti įvairus – jį gali sudaryti nuotraukos, tekstai, video filmai ir kiti objektai.

II. Socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio kvalifikavimas

Socialiniai tinklai yra gan naujas reiškinys mūsų visuomenėje. Pirmasis puslapis, kuris savo esme atitinka socialinių tinklų sąvoką, pasirodė 1997 m. Jis buvo pavadintas SixDegrees.com ir leido savo naudotojams kurti profilius, sukurti savo draugų sąrašus ir, nuo 1998 m., peržiūrėti savo draugų sudarytus sąrašus. Šis puslapis sugebėjo surinkti milijoną vartotojų, bet po trejų metų veikimo buvo uždarytas. Socialinių tinklų bumas prasidėjo nuo 2003 m., kai socialinės programinės įrangos analitikas Clay Shirky sukūrė terminą YASNS – dar viena socialinių tinklų paslauga (*Yet Another Social Networking Service*) (boyd *et al*, 2007, p. 214-216). Lietuvoje socialiniai tinklai išpopuliarėjo dar vėliau. Tad nenuostabu, kad socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio kvalifikavimas ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje nėra nusistovėjęs – ne tik dėl to, kad socialiniai tinklai neegzistuoja ilgą laiką, bet ir dėl jų savybės nuolat keistis ir transformuotis. Socialiniams tinklams įgaunant vis didesnę reikšmę mūsų visuomenėje kaip niekada aktualus tampa jų paskyrų ir turinio teisinio reguliavimo klausimas. Pagrindinis klausimas kyla dėl to, kaip turėtų būti kvalifikuojami socialinių tinklų paskyros ir jų turinys – ar tai intelektinės nuosavybės teisės, daiktinės teisės ar *sui generis* objektai?

2.1. Socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio kvalifikavimas intelektinės nuosavybės teisės objektais

Pagal konvencijos, kuria buvo įsteigta Pasaulinė intelektinės nuosavybės organizacija, ir kuri Lietuvoje įsigaliojo 1992 m., 2 straipsnio viii) punktą intelektinė nuosavybė apima teises, susijusias su literatūros, meno ir mokslo kūriniais; atlikėjų pasirodymais, fonogramomis, radijo ir televizijos laidomis; išradimais visose žmogaus veiklos srityse; moksliniais atradimais; pramoniniu dizainu; prekių ženklais, paslaugų ženklais, komerciniais vardais ir pavadinimais; apsauga nuo nesąžiningos konkurencijos; taip pat visas kitas teises, atsirandančias vykdant intelektinę veiklą pramonės, mokslo, literatūros ar meno srityse (Konvencija, kuria įsteigiama Pasaulinė intelektinės..., 1967). Iš šio intelektinės nuosavybės apibrėžimo akivaizdu, kad daugelis į intelektinės nuosavybės apsaugos sritį patenkančių objektų sudaro ir didelę dalį socialinių tinklų turinio. Daugiausia turinio socialiniuose tinkluose yra saugoma autorių teisėmis. Autorių teisė

apima nuosavybės teises, kurios yra suteikiamos žmonėms, kurie sukūrė įvairius kūrinis: tekstus, fotografijas, video filmus, muziką, kompiuterių programas ar meno kūrinis (Olson, 2017, p. 84).

Pasak dr. Lauryno Didžiulio, Lietuvos teisės kontekste santyčiai dėl virtualios erdvės naudojimo tradiciškai kildinami iš licencinės sutarties tarp išimtinių teisių į virtualią erdvę turėtojo ir naudotojo (Didžiulis, 2020, p. 48), tad ir socialinių tinklų paskyros įprastai yra traktuojamos kaip paslaugos teikėjo intelektinės nuosavybės teisės objektai. Tam, kad vartotojas galėtų naudoti socialinius tinklus, jis privalo sutikti su socialinio tinklo naudojimo sutartimis, kurios reguliuoja santykius tarp vartotojų ir socialinių tinklų paslaugų teikėjų. Šios socialinių tinklų naudojimo sutartys dažnai turi sąlygas, kurios yra susijusios su turiniu, kurį vartotojai gali skelbti socialiniuose tinkluose, ir šį turinį kontroliuoja (Alm, 2014, p. 105). Tad pirmiausia bus apžvelgta, kaip didžiausi socialinių tinklų paslaugų teikėjai sudaro šias sutartis su vartotojais ir kaip jomis kvalifikuoja socialinių tinklų paskyras ir turinį.

2.1.1. Socialinių tinklų vartotojų sutartys su socialinių tinklų paslaugų teikėjais

Pirmiausia bus apžvelgtos populiariausio socialinio tinklo „Facebook“ paslaugų teikimo sąlygos, susijusios su vartotojų keliamo turinio nuosavybe. Europos Sąjungoje „Facebook“ socialinio tinklo paslaugas teikia „Facebook Ireland Limited“, kuris įsikūręs Airijoje, tad Europos Sąjungos „Facebook“ vartotojams taikomos sąlygos privalo atitikti Europos Sąjungos įstatymus. Paslaugų teikimo sąlygose dėl vartotojų sukurto bendrinamo turinio „Facebook“ parašyta: „dalis turinio, kurį bendrinate ar įkeliate, pavyzdžiui, nuotraukos ar vaizdo įrašai, gali būti apsaugota intelektinės nuosavybės įstatymais. Turite intelektinės nuosavybės teises (tokias kaip autorių teisės ar prekių ženklai) bet kokiam turinyje, kurį kuriate ir bendrinate „Facebook“ ir kituose „Facebook“ įmonės produktuose. Nė viena iš šių sąlygų neatima teisių, susijusių su jūsų turiniu. Galite nevaržomai bendrinti savo turinį su kuo norite ir kur norite. Tačiau tam, kad galėtume teikti savo paslaugas, mums reikia tam tikro jūsų teisinio leidimo (žinomo kaip „licencija“) naudoti šį turinį. Tai skirta tik mūsų produktams ir paslaugoms teikti ir tobulinti. Kai bendrinate, skelbiate ar įkeliate turinio, kuriam taikomos intelektinės nuosavybės teisės arba kuris susijęs su mūsų produktais, suteikiate mums neišimtinę, perleidžiamą, sublicencijuojamą, nemokamą, pasauliniu mastu suteikiamą licenciją

nuomoti, naudoti, platinti, keisti, tvarkyti, kopijuoti, viešai atlikti ar rodyti, versti ir kurti išvestinius jūsų turinio darbus (laikantis jūsų privatumo ir programų nustatymų). Pavyzdžiui, jei bendrinate nuotrauką „Facebook“ sistemoje, suteikiate mums leidimą ją saugoti, kopijuoti ir bendrinti su kitais (atsižvelgiant į jūsų nustatymus), pavyzdžiui, su paslaugų teikėjais, palaikančiais mūsų paslaugą ar kitus jūsų naudojamus „Facebook“ produktus. Ši licencija nustos galioti, kai jūsų turinys bus pašalintas iš mūsų sistemų“ (Facebook, 2021). Tad iš „Facebook“ socialinio tinklo paslaugų teikimo sąlygų matyti, kad šiame tinkle daugiausia vartotojo įkeliamo turinio yra saugoma intelektinės nuosavybės teisės normomis. „Facebook“ tinklas konkrečiai neįvardina turinio sąrašo, kuris nurodytų, koks turinys yra saugomas intelektinės nuosavybės teise, nes intelektinės nuosavybės įstatymai ir saugomi objektai skiriasi kiekvienoje šalyje. Tačiau „Facebook“ su visais savo vartotojais sudaro neatlygintą licenciją, pagal kurią „Facebook“ gauna daugelį turtinių autorių teisių, kurias gali įgyvendinti visame pasaulyje. Šis Facebook žingsnis įrodo, kad dauguma turinio, vartotojų įkeliamo į „Facebook“ socialinį tinklą, yra saugomi intelektinės nuosavybės teisės normų.

„Facebook“ savo paslaugų teikimo sąlygose įvardina, kad jie teikia paslaugą (Facebook, 2021), ir neužsimena, kad ši sutartis tarp vartotojo ir socialinio tinklo paslaugų teikėjo yra licencinė sutartis, ir kad vartotojas, susikūręs paskyrą, naudojasi „Facebook“ paslaugos teikėjo intelektine nuosavybe. Iš šių aplinkybių galima daryti išvadą, kad „Facebook“ vartotojo paskyros nelaiko savo intelektinės nuosavybės objektu. „Facebook“ taip pat turi neatlygintą leidimą naudoti vartotojo asmens duomenis: vartotojo vardą, pavardę, profilio nuotrauką ir informaciją apie vartotojo veiksmus, susijusius su reklamomis ir remiamu turiniu (Facebook, 2021).

Antras populiariausias pasaulyje socialinis tinklas „Youtube“, kuris paslaugas Europos Ekonominės Erdvės ir Europos Sąjungoms narėms valstybėms taip pat teikia per Airijoje įsikūrusią bendrovę „Google Ireland Limited“, savo paslaugų teikimo sąlygose nurodo, kad „paslaugoje pateikiamas turinys apima vaizdo įrašus, garso įrašus (pvz., muziką ir kitus garsus), grafinį turinį, nuotraukas, tekstą (pvz., komentarus ir scenarijus), prekės ženklo naudojimą (įskaitant verslo pavadinimus, prekės ženklus, paslaugos ženklus arba logotipus), interaktyvias funkcijas, programinę įrangą, metriką ir kitą medžiagą (kartu vadinama „Turiniu“). Turinį Paslaugoje gali pateikti ir platinti mūsų naudotojai, o „YouTube“ teikia tokio Turinio prieglobos paslaugas. Už Turinį atsako jį Paslaugoje pateikęs asmuo arba subjektas“ (Youtube, 2021). Tad, kaip matyti iš paslaugų teikimo taisyklėse pateikto sąrašo, beveik visas į „Youtube“ keliamas turinys patenka į

intelektinės nuosavybės saugomų objektų sritį. Sąlygose taip pat nurodyta, kad vartotojai negali pasiekti, atgaminti, atsisiųsti, platinti, perduoti, transliuoti, pateikti, parduoti, licencijuoti, keisti, modifikuoti ar kitais būdais naudoti jokios paslaugos dalies ir jokio turinio be teisių savininkų leidimo, ir, kaip ir „Facebook“ taisyklėse, parašyta, kad vartotojui įkeltus turinį į „Youtube“, vartotojo teisės į jį išlieka, bet įkeldamas turinį į šią platformą vartotojas suteikia „Youtube“ pasaulinę, neišskirtinę, neapmokestinamą, perleidžiamą, su teise teikti sublicencijas, licenciją naudoti atitinkamą turinį (įskaitant jo atgaminimą, platinimą, modifikavimą, pateikimą ir atkūrimą) siekiant teikti, reklamuoti ir tobulinti „Youtube“ paslaugą, bei suteikia licenciją kitiems „Youtube“ vartotojams pasiekti ir naudoti įkeltą turinį (Youtube, 2021). Tad ir „Youtube“ paslaugos teikėjai daugumą į jų platformą įkeliamo turinio pripažįsta kaip intelektinės nuosavybės teisių objektą. „Youtube“ savo paslaugų teikimo sąlygose aiškiai nurodo, kad jie teikia paslaugą (Youtube, 2021), tad vartotojai, sukūrę paskyrą ir sutikdami su socialinio tinklo paslaugos teikėjų taisyklėmis, sudarė paslaugų teikimo, o ne licencinę sutartį. Tai byloja, kad „Youtube“ paslaugos teikėjas vartotojo paskyros taip pat netraktuoja kaip savo intelektinės nuosavybės objekto.

Kitas į populiariausių 2021 m. sausio mėnesio socialinių tinklų sąrašus patenkantis „Reddit“ (Statista, 2021) vartotojo sutartyje išsiplėčia ne tik apie vartotojų įkeliamą turinį, bet ir apie paskyrą. Kaip ir abu aukščiau minėti socialiniai tinklai, „Reddit“ praneša vartotojams, kad jų įkeltas turinys priklauso patiems vartotojams, taip pat kad turinys negali pažeisti kitų autorių teisių, ir jog įkeltus turinį į platformą vartotojas „Reddit“ suteikia pasaulinio masto licenciją naudoti šį turinį. Vartotojo sutarties pradžioje „Reddit“ praneša, kad vartotojui suteikia asmeninę, neperleidžiamą, neišimtinę ir atšaukiamą ribotą licenciją naudotis paslaugomis, ir tam, kad vartotojas galėtų naudotis šiomis paslaugomis, jis privalo susikurti paskyrą. Kitame sutarties punkte „Reddit“ įrašė, kad vartotojas negali licencijuoti, parduoti ar perleisti savo paskyros kitiems asmenims be išankstinio „Reddit“ sutikimo (Reddit, 2020). Tad šio socialinio tinklo paslaugos teikėjai vartotojų įkeliamą turinį laiko intelektinės nuosavybės objektu. Tačiau šis socialinis tinklas kaip savo intelektinę nuosavybę įvardina ir pačią socialinio tinklo paskyrą, nes sutartyje nurodo, kad tarp vartotojo ir „Reddit“ sudaryta asmeninė ir neperleidžiama licencinė sutartis, ir kad vartotojas turi galimybę licencijuoti paskyrą.

Tad iš išnagrinėtų socialinių tinklų paslaugų teikėjų paslaugų teikimo sąlygų ir sutarčių su vartotojais galima daryti išvadą, kad beveik visas į socialinius tinklus keliamas turinys turi būti kvalifikuojamas intelektinės nuosavybės teisės objektu. Į socialinius

tinklus keliama daugybė intelektualinės nuosavybės normomis saugomų objektų – fotografijų, vaizdo įrašų, įvairių tekstų bei kito turinio. Socialinių tinklų paskyrų daugelis paslaugų teikėjų netraktuoja kaip savo intelektualinės nuosavybės, iš išnagrinėtų sutarčių vienintelis „Reddit“ socialinis tinklas įvardino, kad vartotojui suteikia licenciją ir traktuoja teikiamą paslaugą ir paskyrą kaip savo, paslaugos teikėjo, intelektualinę nuosavybę. Šis traktavimas yra problematiškas, nes bando panaikinti vartotojo teises, įgytas socialiniuose tinkluose. Autorės nuomone, socialinių tinklų paskyros nėra socialinių tinklų paslaugų teikėjų intelektualinė nuosavybė, ir šios paskyros turėtų būti kvalifikuojamos daiktinės teisės objektais, priklausančiais vartotojams, ir apie tai bus išsiplėsta 2.2. skyriuje, nagrinėjančiame socialinių tinklų paskyrų kvalifikavimą daiktinės teisės objektais. Šiame 2.1. skyriuje toliau bus nagrinėjamas socialinių tinklų turinio kvalifikavimas intelektualinės nuosavybės teisės objektu.

2.1.2. Socialinių tinklų turinio reguliavimas autorių teises ginančiomis normomis

Tad kaip išsiaiškinta aukščiau, turinys, kuriuo vartotojai dalinasi socialiniuose tinkluose, dažniausiai turėtų būti kvalifikuojamas kaip intelektualinės nuosavybės teisės objektas, saugomas autorių teisėmis. Toliau bus aptarta, kokie autorių teisių įstatymai socialinių tinklų turiniui apsaugoti taikomi Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Europos Sąjungoje.

Jungtinėse Amerikos Valstijose autorių teisių apsauga yra įtvirtinta federaliniuose teisės aktuose (Olson, 2017, p. 84). Pagrindinis įstatymas, šioje šalyje saugantis autorių teises, yra 1976 m. Jungtinių Valstijų autorių teisių aktas, kurio 106 straipsnyje yra įtvirtintos šios autorių teisės: atgaminti autorių teisių saugomą kūrinių kopijomis ar garso įrašais; kurti išvestinius kūrinius, pagrįstus autorių teisių saugomu darbu; platinti visuomenei autorių teisių saugomo kūrinių kopijas ar garso įrašus juos parduodant ar kitaip perleidžiant nuosavybę, arba nuomojant, išnuomojant ar skolinant; viešai atlikti bei rodyti autorių teisėmis saugomus kūrinius; taip pat viešai atlikti autorių teisių saugomus garso įrašus skaitmeninio garso perdavimo būdu (Jungtinių Valstijų autorių teisių aktas, 1976, p. 17). Visos šios autorių teisės yra aktualios ir ginant jas socialiniuose tinkluose: vartotojų įkeltas turinys daugumoje socialinių tinklų gali būti parsisiųstas, juo gali būti dalinamasi, jis gali būti perkurtas. Net garso įrašai gali būti viešai atlikti socialiniuose tinkluose „gyvai“ – einamuoju laiku dalinantis video klipu (pavyzdžiui, vieni iš socialinių

tinklų, turinčių tokią funkciją, yra „Facebook“ ir „Instagram“). Jungtinių Valstijų autorių teisių akto 107 straipsnyje yra įtvirtinta „sąžiningo naudojimo“ autorių teisių išimtis – ji leidžia naudoti kūrinius, jei bus įrodyta, kad jie buvo naudojami sąžiningai. Sąžiningumas vertinamas keliais aspektais: koku tikslu naudojamas kūrinys – komerciniam ar nekomerciniam tikslui; atsižvelgiama į autorių teisėmis saugomo darbo pobūdį; kokia kūrinio dalis panaudota; ir kokį poveikį kūrinio panaudojimas gali padaryti kūrinio vertei ir rinkai (Jungtinių Valstijų autorių teisių aktas, 1976, p. 19-20). Tad sąžiningo naudojimo doktrina Jungtinėse Amerikos Valstijose socialinių tinklų vartotojams leidžia beveik nevaržomai dalintis autorių teisėmis saugomais kūriniais, nes jų naudojimo tikslai dažniausiai atitinka „sąžiningo naudojimo“ kriterijus – vartotojai, dalindamiesi turiniu, dažnai nesiekia jokių komercinių tikslų, ir kūrinių dalinimasis socialiniuose tinkluose dažnu atveju suteikia šiems kūriniais didesnę populiarumą ir išplėčia rinką. Kita vertus, jei vartotojai į socialinį tinklą įkelia savo kūrinius, apsaugoti juos nuo kitų asmenų naudojimo socialiniuose tinkluose yra beveik neįmanoma.

Europos Sąjungoje autorių teisių apsauga ir jų įgyvendinimas yra įtvirtinti vienuolikoje direktyvų. Nei vienoje jų nėra įtvirtinta „sąžiningo naudojimo“ doktrina, autorių teisių išimtys yra ribotos. Viena iš socialiniams tinklams svarbiausių taikomų autorių teises įtvirtinančių direktyvų yra 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo, dar vadinama Informacinės visuomenės direktyva. Ja buvo siekiama unifikuoti autorių teisių nuostatas Europos Sąjungos šalyse narėse bei norint sustiprinti autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugą naudojant kūrinius ar gretutinių teisių objektus skaitmeninėje aplinkoje ir kompiuterių tinklais internete (Mizaras, 2009, p. 698). Informacinės visuomenės direktyvoje įtvirtintos šios autorių teisės: teisė leisti arba uždrausti tiesiogiai ar netiesiogiai, laikinai ar nuolat bet kuriuo būdu ir bet kuria forma atgaminti kūrinius; teisė leisti arba uždrausti bet kokį savo kūrinių viešą skelbimą laidais ar bevielėmis ryšio priemonėmis, įskaitant savo kūrinių padarymą viešai prieinamais tokiu būdu, kad visuomenės nariai galėtų juos pasiekti individualiai pasirinktoje vietoje ir pasirinktu laiku; ir teisė leisti arba uždrausti bet kokį viešą jų kūrinių originalo ar jo kopijų platinimą parduodant ar kitais būdais (Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2001/29/EB, 2001, p. 236). Šios direktyvos 5 straipsnyje numatyti autorių teisių išimtys ir apribojimai, aktualūs ir socialinių tinklų erdvei: atgaminimo teisės netaikomos laikiniems atgaminimo veiksams, kurie yra trumpalaikiai arba atsitiktiniai ir kartu — būtina bei svarbi technologinio proceso dalis, kurių vienintelis tikslas yra sudaryti sąlygas tarpininkui perduoti tinkle tretiesiems asmenims arba teisėtai naudoti

kūrinių; valstybės narės gali nustatyti išimtį, kai viešai skelbiami ar padaromi viešai prieinami paskelbti straipsniai aktualiomis ekonomikos, politikos ar religijos temomis ar atgaminamos kūrinių ar kitų panašaus pobūdžio objektų transliacijos, tais atvejais, kai toks naudojimas nėra aiškiai uždraustas teisių turėtojų ir jeigu nurodomas šaltinis, įskaitant autoriaus vardą, arba naudojami kūriniai ar kiti objektai norint pranešti apie tuometu vykstančius įvykius tiek, kiek tai pateisina informacijos tikslai, su sąlyga, kad būtų nurodytas šaltinis, įskaitant ir autoriaus vardą, išskyrus tuos atvejus, kai to neįmanoma padaryti; cituojama kritikos ar apžvalgos tikslais, jeigu šios citatos susijusios su kūrinium ar kitu objektu, kuris jau yra teisėtai padarytas viešai prieinamu, ir jeigu nurodomas šaltinis, įskaitant autoriaus vardą, išskyrus atvejus, kai to padaryti neįmanoma, ir jeigu toks naudojimas atitinka sąžiningumo praktiką ir yra tokio masto, kokio reikia konkrečiam tikslui; naudojamos politinės kalbos ir ištraukos iš viešų paskaitų ar panašių kūrinių ar objektų tiek, kiek tai pateisina informavimo tikslai ir jeigu nurodomas šaltinis, įskaitant autoriaus vardą, išskyrus atvejus, kai tai padaryti neįmanoma; naudojama meno kūrinių viešos parodos ar pardavimo reklamai tiek, kiek to reikia renginiui pagarsinti, išskyrus bet kokią kitą komercinį naudojimą; naudojama karikatūrai, parodijai ar pastišui (Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2001/29/EB, 2001, p. 236). Šis išimčių, aktualių socialiniams tinklams, sąrašas yra baigtinis – visas kitas kūrinių naudojimas būtų pripažintas kaip pažeidžiantis autorių teises. Autorių teisių savininkai Europos Sąjungoje gali labiau varžyti savo kūrinių naudojimą, nei autorių teisių savininkai Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Kita Europos Sąjungos direktyva, itin svarbi socialinių tinklų paslaugos teikėjams ir vartotojams, yra 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB. Šios direktyvos 17 straipsnyje nustatyta, kad turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjas, suteikdamas visuomenei prieigą prie autorių teisių saugomų kūrinių ar kitų saugomų objektų, kuriuos įkėlė jų naudotojai, šios direktyvos tikslais atlieka viešo paskelbimo arba padarymo viešai prieinamu veiksmą. Todėl turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjas, norėdamas viešai paskelbti arba padaryti viešai prieinamą kūrinį ar kitą objektą, turi gauti Direktyvos 2001/29/EB 3 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytą teisių turėtojų leidimą, pavyzdžiui, sudarydamas licencinę sutartį. Jei leidimas nesuteikiamas, paslaugų teikėjai atsako už neteisėtus autorių teisėmis saugomų kūrinių ir kitų objektų viešo paskelbimo veiksmus. Tačiau pabrėžta, kad naudotojai kiekvienoje valstybėje narėje, įkeldami arba padarydami prieinamą turinį, kurį sukūrė turinio dalijimosi internetu paslaugų naudotojai, galėtų

pasikliauti bet kuria iš šių esamų išimčių ar apribojimu: citatos, kritika, recenzijos ir naudojimas karikatūrai, parodijai ar pastišui (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790, 2019, p. 119). Tad šia direktyva socialinių tinklų paslaugos teikėjams tenka įstatyminė atsakomybė aktyviai ginti autorių teises ir socialinių tinklų vartotojai nėra vieninteliai asmenys, atsakantys už autorių teisių pažeidimus.

Visos šios Europos Sąjungos direktyvos yra perkeltos į Lietuvos nacionalinę teisę. Lietuvos Respublikoje pagrindinis įstatymas, saugantis autorių teises, yra Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. Šio įstatymo 4 straipsnyje yra nurodyti objektai, kurie yra saugomi autorių teisėmis – šis sąrašas tiesiogiai nurodo, kokie objektai yra saugomi autorių teisėmis, jokie į šį sąrašą nepatenkantys objektai autorių teisėmis nėra saugomi. Visas socialinių tinklų turinys, patenkantis į šį sąrašą, yra laikomas intelektinės nuosavybės teisės objektu. Ir nors 4 straipsnio 2 dalies 1 punkte nurodyta, kad kompiuterių programos yra autorių teisėmis saugomas objektas (Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, 2003), tačiau, kaip vėliau bus įrodyta 2.2. punkte, socialinių tinklų paskyros nėra kompiuterių programa, saugoma autorių teisėmis ir nepriklauso socialinių tinklų paslaugų teikėjams.

2.1.3. Socialinių tinklų autorių teisėmis saugomo turinio problematika

Kaip jau minėta aiškinantis socialinių tinklų paskyrų turinio sąvoką, vartotojai paskyrose skelbia ne tik savo sukurtą turinį, bet ir dalinasi savo rastu, kitų asmenų sukurtu turiniu. Pagal Jungtinių Amerikos Valstijų ir Europos Sąjungos teisę akivaizdu, kad vartotojui priklauso tik jo sukurtas ir socialiniame tinkle pasidalintas kūrinys, bet ne savo paskyroje pasidalinta kitų asmenų kūryba. Kaip apžvelgta sutartyse tarp socialinių tinklų paslaugos teikėjų ir vartotojų, pastarieji dažniausiai sudaro licencinę sutartį su paslaugos teikėju, pagal kurią kiti vartotojai gali nevaržomai ir legaliai dalintis jų sukurtu ir įkeltu turiniu.

Teisiniai neaiškumai iškyla tuomet, kai vartotojas pasidalina kitų asmenų sukurtu turiniu, kurio nei vartotojas, nei socialinio tinklo paslaugos teikėjas neturi teisės naudoti, tačiau kurį pats šiek tiek pakeičia pridėdamas savos kūrybos. Jungtinėse Amerikos Valstijose tai išsprendžia „sąžiningo naudojimo“ doktrina, tačiau Europos Sąjungoje ši doktrina neegzistuoja ir autorių teisių apsaugos išimtys yra labai ribotos. Pasak prof. Vytauto Mizaro, Direktyvoje dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje

skaitmeninėje rinkoje numatyta socialinių tinklų paslaugų teikėjo pareiga užtikrinti, kad į socialinį tinklą nepakliūtų turinys, kuris ar kurio dalis kaip nors sutaptų su anksčiau dėl autorių teisės pažeidimų pašalintu turiniu, sukelia didelį rūpestį vartotojų generuojam turiniui, kurie kuria turinį ant jau esančio turinio, pakeisdami nedideles detales ar nežymiai perdirbdami esantį kūrinį. Tai, kad Direktyva ir toliau leidžia netaikyti minėtų kontrolės pareigų citavimo, kritikos, recenzijos, naudojimo karikatūrai, parodijai ar pastišui, problemos nešalina, kadangi minėti atvejai yra pakankamai siauros apimties, ir nesusiję su naujo turinio kūrimu keičiant ar perdirbant esamą sukurtą turinį (Mizaras, 2019). Tad Europos Sąjungoje socialinio tinklo vartotojo nežymiai pakeistas kūrinys, kuriuo jis pasidalina savo paskyroje, nebus laikomas jo nuosavybe – pagal šiuo metu galiojančias įstatymų nuostatas, tai bus laikoma kūrinio atgaminimu. Tai yra didelė problema socialinių tinklų eroje, nes daugelis socialinių tinklų turinio, kuriuo dalinasi vartotojai, yra pakeisti ir perkurti kūriniai.

Tad, apibendrinus, socialinių tinklų turinys yra kvalifikuojamas kaip intelektinės nuosavybės teisės objektas. Europos Sąjungoje, o tuo pat metu ir Lietuvoje, vartotojui iš jo paskyroje esančio intelektinės nuosavybės teisėmis saugomo turinio priklauso tik jo paties sukurti kūriniai, kitų asmenų kūriniai, net jei vartotojas juos nežymiai perdirbo ar pakeitė, nėra vartotojo nuosavybė. Socialinio tinklo paskyra nėra socialinio tinklo paslaugos teikėjo intelektinė nuosavybė ir negali būti traktuojama kaip intelektinės nuosavybės objektas, ir tai bus įrodyta tolesniame skyriuje.

2.2. Socialinių tinklų paskyrų kvalifikavimas daiktinės teisės objektais

Tad kaip išsiaiškinta aukščiau, į socialinius tinklus keliamas turinys turi būti kvalifikuojamas kaip intelektinės nuosavybės teisės objektas – turinys yra vartotojų ar kitų asmenų sukurtas ar pasidalintas objektas, ginamas autorių teisėmis. Tačiau socialinių tinklų paskyrų kaip civilinių teisių objekto kvalifikacija nėra aiški – kai kurie socialinių tinklų paslaugos teikėjai su vartotojais sudaro paslaugų sutartį, o kiti suteikia vartotojams licenciją naudotis jų teikiamomis paslaugomis, taip įvardindami vartotojo paskyrą kaip paslaugos teikėjams priklausančią intelektinės nuosavybės objektą. Tačiau dėl pasikeitusių vartotojų poreikių ir socialinių tinklų naudojimo realybės iškilo poreikis kvestionuoti dogmą, kad socialinių tinklų paskyros turi būti laikomos socialinių tinklų paslaugos teikėjų intelektine nuosavybe, ir iškelti klausimą, ar socialinių tinklų paskyra gali būti

laikoma virtualia nuosavybe – daiktinės teisės objektu. Toliau bus aptariama kas gali būti laikoma daiktinės teisės objektu, virtualios nuosavybės doktrina, teismų sprendimai dėl virtualios nuosavybės objektų bei aptariama, kaip socialinių tinklų paskyros gali būti laikomos virtualia nuosavybe, priklausančia vartotojams.

2.2.1. Kas gali būti daiktinės teisės objektu?

Pagal profesorių Sjef van Erp, seniausi nuosavybės teisės objektai yra žemė ir kilnojantieji daiktai, reikalingi žemės dirbimui, tokie kaip galvijai, tačiau šis objektų supratimas plėtesi pramonės revoliucijos metu bei prasidėjus interneto amžiui. Civilinės teisės tradicijoje vyrauja universalumas, kuris užtikrina, kad tos pačios taisyklės būtų taikomos kuo daugiau objektų. Šiuo metu Prancūzijos teisėje vyrauja vienas labiausiai liberalių daiktinės teisės požiūrių Europoje, nes daiktinės teisės taisyklės yra priskiriamos visoms „prekėms“. Šioje šalyje daiktinės teisės objektais pripažinti ne tik materialūs daiktai, bet ir nematerialūs dalykai, tačiau tuo pačiu įstatymuose vengiama pateikti tokį aprašymą, kuris objektais įvardintų per daug dalykų. Prancūzijos teisės priešingybe galima įvardinti Vokietiją – šios šalies civiliniame kodekse įvardinta, kad daiktinės teisės objektai įstatymo prasme yra tik fiziniai, materialūs daiktai. Pasak profesoriaus Erp, Prancūzijos daiktinės teisės objektų apibrėžimas yra labiau tinkamas vis besikeičiantiems laikams, nes jis leidžia naujai atsirandantį turtą, tokį kaip virtuali nuosavybė, pripažinti nuosavybės teisės objektais be poreikio peržiūrėti visą jau egzistuojančią daiktinę teisę (Erp, 2011, p. 12-15). Lietuvos teisėje daiktinės teisės objektus nusatato Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Šio kodekso 4.38 straipsnyje numatyta, kad nuosavybės teisės objektu gali būti daiktai ir kitas turtas (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Ši įstatymo formuluotė panaši į Prancūzijoje egzistuojantį modelį – nurodoma, kad nuosavybės teisės objektu gali būti tiek materialūs daiktai, tiek ir nematerialus turtas. Lietuvos mokslininkai pažymėjo, kad nematerialus turtas įgyja vis naujas formas, kurios turi būti interpretuojamos teisiniu požiūriu. Ginti teises į tokį nematerialųjį turtą ne mažiau svarbu nei apsaugoti materialų daiktų savininkus, o teisių gynimas pirmiausia priklauso nuo tinkamo teisių reglamentavimo ir aiškinimo priimant įstatymus ir juos taikant (Baranauskas *et al*, 2010, p. 75). Tad Lietuvoje, kaip pastebėjo dr. Laurynas Didžiulis, daiktinės teisės normos, formalizuojančios turto statusą teisinėje sistemoje ir sukuriančios prielaidas šį turtą valdyti, naudoti, disponuoti ir jį saugoti, yra pritaikytos

dvidešimt pirmam amžiui – Lietuvoje galioja itin lanksti nuosavybės objekto samprata, leidžianti nuosavybės objektu laikyti ir skaitmeninį turtą, dar kitaip vadinamą virtualia nuosavybe (Didžiulis, 2020, p. 47-48).

Tačiau kodėl verta naujai susiformavusį turtą, tokį kaip socialinių tinklų paskyros, kvalifikuoti daiktinės teisės objektu? Aprašydamas savo pasiūlymus svarstant, kaip kvalifikuoti duomenis, dr. Koen Swinnen įvardino daiktinės teisės reguliavimo privalumus – šioje teisės šakoje yra įtvirtintos aiškios ir griežtos taisyklės, o kvalifikuojant turtą intelektualinės nuosavybės teisės ar *sui generis* objektu, neišvengiamai reikėtų sukurti naują teisinių taisyklių sistemą, ir tada atsirastų rizika, kad naujas teisinis reguliavimas nebus gerai sukurtas ir susidurtų su didelėmis įgyvendinimo, aiškinimo ir harmonizavimo problemomis. Nors tokios problemos gali iškilti ir daiktinės teisės reguliavime, tačiau teisės leidėjams būtų daug lengviau išspręsti iškilusias problemas dėl jau egzistuojančios bei išsamios teisinės sistemos, kuria galima remtis (Swinnen, 2020, p. 149-150). Pasak prof. Joshua Fairfield, bendroji nuosavybės teisė padeda užtikrinti, kad ištekliai būtų naudojami tinkamai, ir jei mes nekvalifikuosime virtualios nuosavybės kaip daiktinės teisės objekto, jos nebus įmanoma efektyviai išnaudoti. Pavyzdžiui, vienas iš pagrindinių žingsnių plėtojant internetą buvo nekilnojamojo turto režimo įvedimas Tarptautinės vardų ir numerių korporacijos (*ICANN*) forma, kuri veikia kaip interneto adresų registravimo sistema. Daiktinė teisė taip pat sumažina paieškos, susijusios su išteklių pardavimu, kaštus, nes leidžia riboti nuosavybės formų skaičių, ir taip yra lengviau jų ieškoti. Tad pripažinti virtualią nuosavybę daiktinės teisės objektu yra svarbu efektyviam interneto išteklių naudojimui bei dėl mažesnių paieškos bei derybos išlaidų pardavinėjant ir perkant virtualią nuosavybę (Fairfield, 2005, p. 1050-1051). Lietuvoje daiktinės teisės yra išsamiai reguliuojamos ir įtvirtintos, mūsų šalies teismai taip pat turi daugiau patirties daiktinės teisės srityje nei intelektualinės nuosavybės teisės srityje - 2020 m. Lietuvoje pirmos instancijos teismai gavo 3129 bylų, kylančių iš daiktinių teisinių santykių, ir tik 242 bylų dėl asmeninių neturtinių teisių ir intelektualinės nuosavybės (Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita, 2020 m.), taip pat mūsų teisės sistemoje įtvirtinta nuosavybės samprata leidžia nuosavybe laikyti ir nematerialų turtą – tad virtuali nuosavybė, o tuo pačiu ir socialinių tinklų paskyros, Lietuvoje turėtų būtų kvalifikuojami daiktinės teisės objektu.

2.2.1. Virtualios nuosavybės doktrina

Tad įvertinus, kad Lietuvos Respublikoje daiktinės teisės sistema leidžia nuosavybės objektu kvalifikuoti ir virtualią nuosavybę, reikia apžvelgti, kas yra virtuali nuosavybė ir ar socialinių tinklų paskyros gali būti priskirtos šiai sąvokai. Vartotojų sukurtos erdvės atskyrimas nuo platformos paslaugos teikėjų intelektinės nuosavybės pirmiausia buvo aptartas dėl kompiuterinių žaidimų erdvėje susidariusios situacijos, kai žaidėjai pradėjo pardavinėti savo paskyras. 2002 m. Molly Stephens iškėlė teoriją, kad įmonės, kurios vysto labai populiarius, daugybę žaidėjų turinčius interaktyvius žaidimus, turi intelektinės nuosavybės teises į šiuos žaidimus ir žaidimų grafiką, bet ši apsauga neleidžia žaidimo vystytojams uždrausti žaidėjams parduoti žaidimo dalis, tokias kaip sukurti žaidimo personažai ar žaidime turimi įrankiai, kitiems žaidėjams už tūkstančius dolerių. Autorės teigimu, intelektinės nuosavybės teisė nesugeba tinkamai apsaugoti žaidimo kūrėjų, todėl šie turėtų naudoti sutarčių teisę užtikrinti savo teises ir uždrausti žaidėjams parduoti žaidimo dalis (Stephens, 2002, p. 1513-1534). Stephens teisingai pastebėjo, kad virtualiose erdvėse vartotojai susikūrė turtą, kuris yra atskiras nuo erdvės kūrėjų intelektinės nuosavybės teisių, tačiau neįvardino, kaip ši erdvė turėtų būti klasifikuojama, bei ragino virtualių erdvių kūrėjus geriau užsitikrinti savo teises sudarant sutartis su vartotojais, kurios pastariesiems draustų pardavinėti savo virtualioje erdvėje susikurtą turtą. Šis siūlymas neatitinka šių dienų aktualijų, ypač kalbant apie socialinius tinklus – jų naudotojai neretai užsidirba iš paskyrų pardavimų ir tai duoda finansinę naudą ne tik vartotojams, bet ir socialinių tinklų paslaugos teikėjams, nes šie veiksmai didina tinklų populiarumą ir trauką.

Jau 2004 m. Jungtinių Amerikos Valstijų mokslininkai F. Gregory Lastowka ir Dan Hunter pabrėžė svarbą vystyti virtualios nuosavybės doktriną. Jie pabrėžė, kad virtuali ekonomika sukūrė realaus gyvenimo galimybes užsidirbti, pavyzdžiui, kai kurie virtualaus pasaulio žaidėjai pirkdavo virtualią nuosavybę iš asmenų, kurie nesuprasdavo savo turimo turto vertės, ir perparduodavo šį turtą *eBay* svetainėje už tikrus pinigus, taip užsidirbdami šešiaženkles sumas. Taip pat Meksikoje atsirado netgi tokių atvejų, kai verslininkai samdydavo nekvalifikuotus darbuotojus, kurie už mažesnę nei minimalų atlyginimą žaisdavo žaidimą *Dark Age*, ir verslininkai parduodavo jų sukurtus žaidimo profilius. Mokslininkai taip pat pabrėžė, kad virtuali nuosavybė nuo realaus pasaulio objektų skiriasi tuo, kad jie ja neapčiuopiami ir greitai išnykstantys, bet tai nėra pakankamai didelis skirtumas, kuris neleistų suteikti nuosavybės teisių virtualiai

nuosavybei (Lastowka *et al*, 2004, p. 39-49). Tad jei poreikis pripažinti virtualią nuosavybę vartotojų nuosavybės objektu buvo labai aktualus prieš 17 metų, dabar tai yra būtinybė – socialinių tinklų paskyras turi bene kiekvienas planetos gyventojas, turintis prieigą prie interneto paslaugų.

Vienas įtakingiausių mokslininkų, 2005 m. įvardinusių vartotojų sukurtą turtą virtualia nuosavybe, yra profesorius Joshua Fairfield. Pasak jo, pasaulyje egzistuoja dvejų tipų kompiuterio kodai. Vienas jų yra kodas, kuris nekonkuruoja – jei vienas žmogus naudoja šį kodą, tai netrukdo juo naudotis kitam asmeniui. Šis kodas yra saugomas intelektinės nuosavybės teisės sistema, kuri saugo autorių kūrybinius interesus sukūrus nekonkuruojantį objektą. Jei neegzistuotų intelektinės nuosavybės teisės apsauga, kūrėjai negalėtų atgauti išlaidų, išleistų kodo sukūrimui. Tačiau egzistuoja ir kitokio tipo kodas, kuris sudaro daugiausia interneto erdvėje egzistuojančių išteklių, dažnai toks kodas sudaro paties interneto struktūrinius komponentus. Vieni iš šio kodo pavyzdžių yra domenų pavadinimai, vienodų išteklių lokatoriai (anglų kalboje sutrumpintai vadinami *URL*), interneto puslapiai, elektroninio pašto paskyros ir ištisi virtualūs pasauliai. Visi jie turi tris vienodas savybes – jie yra konkuruojantys, t.y. jei vienas asmuo jį turi ir jį kontroliuoja, kiti asmenys šio kodo kontroliuoti negali. Taip pat šie kodai yra nuolat veikiantys – jie nustoja veikti išjungus kompiuterį, kitaip nei kompiuterio programos, kurios nustoja veikti išjungus kompiuterį. Ir, galiausiai, šie kodai yra sujungti tarpusavyje – kiti asmenys gali su jais sąveikauti. Šie trys požymiai apibrėžia ir materialaus pasaulio nuosavybę. Tokius kodus, kurie imituoja materialaus pasaulio objektų savybes, Fairfield pavadino virtualia nuosavybe (Fairfield, 2005, p. 1048-1054). Akivaizdu, kad socialinių tinklų paskyros yra virtuali nuosavybė – jei vienas asmuo turi sukūręs socialinio tinklo paskyrą, niekas kitas prie jos negali prisijungti be paskyros savininko leidimo, tad paskyra yra konkuruojanti; išjungus socialinio tinklo puslapį ar programėlę paskyra nustoja veikti – ji išlieka matoma kitiems tinklo vartotojams ar svečiams, tad paskyra yra nuolat veikianti; ir kiti socialinio tinklo vartotojai ir svečiai gali sąveikauti su vartotojo paskyra: siųsti asmenines žinutes, kai kuriais atvejais viešai dalintis turiniu ant profilio „informacinės sienos“ ir atlikti kitokius veiksmus, tad paskyros yra sujungtos tarpusavyje. Socialinių tinklų paskyros atitinka Fairfield iškeltus svarbiausius virtualios nuosavybės požymius.

Tačiau, pasak Fairfield, virtuali nuosavybė tradiciškai yra reguliuojama intelektinės nuosavybės teisės normomis, ir todėl atsiranda problema, kad intelektinės nuosavybės savininkai sistematiškai eliminuoja virtualios nuosavybės savininkų teises naudodami

sutartis, vadinamas galutinio vartotojo licencinėmis sutartimis (Fairfield, 2005, p. 1050). Šią problemą matome ir aukščiau aptartose sutartyse tarp vartotojų ir socialinių tinklų paslaugos teikėjų – pavyzdžiui, „Reddit“ socialinis tinklas savo sutartį su vartotojais pavadino licencine sutartimi ir įrašė punktą, draudžiantį be paslaugos teikėjo žinios licencijuoti ar parduoti savo paskyrą (Reddit, 2020), tad socialinių tinklų paslaugos teikėjai varžo virtualios nuosavybės – socialinio tinklo paskyros – savininko teises. Vienas svarbiausių daiktinės teisės principų yra užkirsti kelią nepagrįstiems nuosavybės varžymams ir skatinti patį produktyviausią nuosavybės naudojimą (LeBlanc, 2008, p. 267). Tokios ekonomiškai stiprios ir pažangios Azijos šalys kaip Kinija, Taivanas ir Pietų Korėja jau 2005 m. pradėjo saugoti virtualią nuosavybę kaip nuosavybės objektą, siekdamos pritraukti virtualių pasaulių industrijas į savo rinkas (Fairfield, 2005, p. 1050). Dar viena problema yra tai, kad socialinių tinklų paslaugos teikėjų pozicija vartotojų atžvilgiu yra stipresnė ne tik dėl jų ekonominės galios ir vienašališko sutarčių sudarymo, bet ir dėl galimybės bei teisės vienašališkai interpretuoti sutartis ir elgesio kodeksus, priimti tokiais aiškinimais pagrįstus sprendimus ir įgyvendinti juos naudojant „skaitmeninę jėgą“, kuri gali apimti ir paskyrų blokavimą (Paška, 2017, p. 205). Todėl šiuo metu egzistuoja kelios problemos dėl socialinių tinklų paskyrų – kol kas jos nėra pripažintos daiktinės teisės objektu, ir dėl didelės paslaugos teikėjų galios, kurią jie turi prieš vartotojus, jie gali vienašališkai interpretuoti sutartis, sudarytas su vartotojais, ir savavališkai užblokuoti ar ištrinti vartotojų paskyras.

Tad socialinių tinklų paskyros, kurios yra vartotojų virtuali nuosavybė, teisės turi būti apsaugomos ne tik nuo kitų vartotojų ar įsilaužėlių galimos padaryti žalos jų turtui, bet ir nuo socialinių tinklų paslaugų teikėjų, kurie bando eliminuoti vartotojų turtą naudodami sutartis, su kuriomis vartotojai privalo sutikti prieš susikurdami paskyrą socialiniame tinkle. Socialinių tinklų paskyra nėra paslaugos teikėjo intelektinė nuosavybė, tai yra atskiras vartotojo sukurtas turtas, kuris operatyviausiai gali būti ginamas ir naudojamas jį kvalifikavus daiktinės teisės objektu – Lietuvoje tam daiktinės teisės sistema yra palanki bei nėra jokių kliūčių socialinių tinklų paskyras laikyti vartotojo nuosavybe, kuriai būtų taikomos daiktinės teisės normos.

2.2.3. Teismų sprendimai, kvalifikuojantys virtualią nuosavybę daiktinės teisės objektu

Nors Lietuvoje dar nebuvo bylos, kurioje virtuali nuosavybė būtų pripažinta daiktinės teisės objektu, tačiau užsienio teismuose panašūs klausimai jau buvo spęsti. Vienas garsiausių pavyzdžių, kai virtuali nuosavybė buvo pripažinta daiktinės teisės objektu, saugomu nuosavybės teisėmis, yra Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sprendimas Nr. 10/00101 J, dar vadinamas „Runescape“ byla. Šioje byloje spęsta situacija, kai keli asmenys smurtu ir grasinimais privertė nukentėjusį prisijungti prie savo paskyros žaidime „Runescape“ ir pervesti į jų paskyras virtualioje žaidimų aplinkoje egzistavusius daiktus ir pinigus. Teismas sprendė, ar šis atvejis gali būti laikomas vagyste pagal Nyderlandų įstatymus, nes nusikaltimo objektu buvo ne materialūs, o virtualūs daiktai. Galiausiai teismas nusprendė, kad virtualūs daiktai turi vertę, nes žaidėjas įdėjo pastangų ir laiko jiems įgyti; virtualių daiktų vertė yra pripažinama kitų žaidėjų, įskaitant atsakovus, kurie ir pavogė šiuos daiktus; ir kad virtualūs daiktai buvo išskirtinai valdomi žaidėjo, ir iš jo šie daiktai buvo atimti. Dėl šių priežasčių Teismas nusprendė, kad virtualūs daiktai gali būti laikomi prekėmis, ir jų savininkas turi nuosavybės teises į juos. Byloje taip pat buvo iškeltas klausimas, ar žaidime esantys virtualūs daiktai priklauso „Runescape“ žaidimo paslaugos teikėjams, ar žaidėjui. Teismas nustatė, kad nors žaidėjas sutiko su paslaugos teikėjo sąlygomis, žaidimo intelektualinės nuosavybės teisės priklauso paslaugos teikėjui ir žaidėjai gauna tik teisę naudoti šią nuosavybę, tačiau virtualūs daiktai buvo išskirtinai valdomi žaidėjo, todėl pozicija, kad šių daiktų savininkas yra paslaugos teikėjas, yra nesvarbus (Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tad Nyderlandų Aukščiausiasis Teismas ne tik įtvirtino, kad virtualus turtas yra ekonominę vertę turintis daiktinių teisių objektas, bet ir atskyrė vartotojų sukurtą virtualų turtą nuo paslaugos teikėjų intelektualinės nuosavybės teisių.

Kitą atvejį nagrinėjo Europos Žmogaus Teisių Teismas, ir jame svarstyti klausimai, susiję su domenais. Pareiškėjas buvo elektroninės komercijos bendrovė, iš registratoriaus įsigijusi kelis tūkstančius domenų už tam tikrą mokestį. Pagal domenų sutarčių sąlygas pavadinimai buvo parduodami be jokios garantijos, kad jų registracija ir naudojimas nepažeis trečiųjų šalių teisių, ir įvairūs asmenys pradėjo procesus prieš bendrovę dėl jų intelektualinės nuosavybės teisių pažeidimų. Dėl šių procesų teismai uždraudė bendrovei naudoti ar disponuoti atitinkamais domenais ir pareikalavo, kad ji kreiptųsi dėl jų

panaikinimo. Ieškovė skundėsi, kad absoliutus draudimas naudoti domeno vardus neproporcingai trukdė jos nuosavybės teisėms, nes būtų pakakę griežtesnės tvarkos, pagal kurią ji privalėtų susilaikyti nuo konkrečių pažeidimų. Europos Žmogaus Teisių Teismas nusprendė, kad ieškinys yra nepriimtinas, tačiau sprendime nepriimti ieškinių nurodė, kad sutartys su registracijos institucija suteikė ieškovei neribotą teisę naudoti arba perduoti jos vardu įregistruotus domenų. Ši išskirtinė teisė naudotis domenais turi ekonominę vertę ir todėl yra traktuojama kaip nuosavybė (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. rugsėjo 18 d. sprendimas). Tad ir Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažino domenų, virtualią nuosavybę, kaip įmonės nuosavybę, kuri turi vertę, yra atskira nuo registratoriaus intelektualinės nuosavybės teisių ir turi būti ginama.

Tad iš pateiktų pavyzdžių matyti, jog formuojasi teismų praktika, kuri pripažįsta virtualią nuosavybę ekonominę vertę turinčiais objektais, kurie gali būti pripažįstami nuosavybe. Socialinių tinklų paskyros turi ekonominę vertę – vartotojai jose dalinasi įvairiu turiniu, surenka sekėjų ir tuo pasinaudami sugeba generuoti pajamas. Šios paskyros nėra socialinių tinklų paslaugų teikėjų intelektualinė nuosavybė, tai yra atskira, vartotojams priklausanti virtuali nuosavybė. Užsienio šalių ir tarptautinių teismų praktikoje virtuali nuosavybė jau pripažinta ekonominę vertę turinčiu objektu, į kurį vartotojai turi nuosavybės teisę. Lietuvos daiktinės teisės sistema yra gerai adaptuota dvidešimt pirmam amžiui ir leidžia nuosavybės objektu laikyti ir virtualų turtą, kuris nėra materialus daiktas. Todėl viskas, kas nepatenka į intelektualinės nuosavybės normomis saugomų objektų sąrašą, turėtų būti saugoma bendrųjų daiktinės teisės normų, įskaitant socialinių tinklų paskyras.

2.3. Socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio kvalifikavimas *sui generis* objektais

Kaip išsiaiškinta aukščiau, socialinių tinklų turinys kvalifikuojamas intelektualinės nuosavybės teisės objektu, o socialinių tinklų paskyros turėtų būti kvalifikuojamos daiktinės teisės objektu. Tačiau neišvengiamai reiktų iškelti klausimą, ar nebūtų optimaliau ir veiksmingiau socialinių tinklų paskyras ir jų turinį laikyti atskiru *sui generis* objektu ir sukurti naują teisinį režimą šiems objektams.

Pagrindinis socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio kvalifikavimas *sui generis* objektais privalumas būtų tai, kad teisinę bazę galima statyti iš pagrindų. Nepaisant kelių

išimčių, nereikia laikytis jokių taisyklių ir principų, kurie galioja intelektinės nuosavybės teisės bei daiktinės teisės srityse. Visas dėmesys gali būti sutelktas į tai, kokius tikslus įstatymų leidybos organas nori pasiekti reguliuojant tam tikrą objektą (Swinnen, 2020, p. 152-153). Kai kurių mokslininkų manymu, dėl per didelės socialinių tinklų paslaugų teikėjų turimos „skaitmeninės galios“ vartotojams reikia įvykdyti privačios teisės „korekciją“, kurią būtų galima pavadinti „interneto vartotojų apsaugos įstatymu“ (Paška, 2017, p. 205). Tačiau naujo *sui generis* teisės instituto sukūrimas sukeltų ir didelių grėsmių, kad naujai sukurta teisinė sistema būtų neišbaigta ir tai sukeltų daugybę teisinių problemų, tokių kaip aiškinimo ir įgyvendinimo klausimai (Swinnen, 2020, p. 152-153). Pasak dr. Lauryno Didžiulio, *sui generis* teisės kūrimas dažniausiai yra nepakankamos kompetencijos ir nesugebėjimo kvalifikuoti naujus reiškinius jau egzistuojančiomis teisės kategorijomis problema, kuri dažnu atveju nėra reikalinga. Jei *sui generis* teisės institutai būtų buvę kuriami nuo civilinės teisės vystymosi pradžios, integruota ir vieninga daiktinės teisės sistema šiandien neegistuoūtų, turėtume tik fragmentuotą ir padriką *sui generis* institutų visumą. Pasak Didžiulio, Lietuvos teisėje intelektinės nuosavybės teisė laikoma sistemiškai atskira sritimi nuo daiktinės teisės ir daugiau daiktinė teisė neturėtų būti fragmentuojama (Didžiulis, 2020, p. 48-49).

Tad socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio kvalifikavimas *sui generis* objektais leistų sukurti unikalų, tik jiems taikomą teisinį reguliavimą, kuris galbūt galėtų geriau išspręsti tiek vartotojų generuojamo turinio dalinimosi problemas, tiek paskyrų nuosavybės klausimą, tačiau tam reikėtų daugybės resursų ir žinių bagažo. Abejotina, ar individualios valstybės ar net tokios tarptautinės organizacijos kaip Europos Sąjunga šiuo metu sugebėtų sukurti tokį naują socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio teisinį reguliavimą, kuris turėtų mažai trūkumų. Socialiniai tinklai nuolat keičiasi, tad tektų kurti vis naujas taisykles keičiant jau esamas. Be to, teismams ir teisinėms institucijoms reiktų perprasti naują teisinę sistemą ir išmokti ją taikyti bei derinti su jau esamais institutais. Dėl šių priežasčių socialinių tinklų paskyros ir jų turinys neturėtų būti kvalifikuojami *sui generis* objektais – Lietuvoje jų reguliavimui užtenka intelektinės nuosavybės teisės bei daiktinės teisės normų, kurios yra pritaikytos šiems naujiems dvidešimt pirmo amžiaus objektams, ir su kurių sistema tiek teismai, tiek teisinės institucijos jau yra susipažinusios.

III. Socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio naudojimas civilinėje apyvartoje

Įvertinus, kaip turėtų būti kvalifikuojami socialinių tinklų paskyros bei jų turinys, galima apžvelgti jų, kaip civilinės apyvartos objektų, ypatumus. Kaip jau apžvelgta aukščiau, socialinių tinklų paskyros turėtų būti kvalifikuojamos daiktinės teisės objektais, o socialinių tinklų paskyrų turinys – intelektinės nuosavybės teisių objektu, tad atitinkamai skiriasi ir jų dalydavimas civilinėje apyvartoje.

3.3.1. Socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio pardavimas ir teisių perleidimas

Pirmiausia bus apžvelgtas socialinių tinklų turinys kaip sutarties objektas. Turinys yra intelektinės nuosavybės teisės objektas, dažniausiai ginamas autorių teisėmis, kurios Lietuvoje yra reguliuojamos Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo. Šio įstatymo 38 straipsnio 1 ir 2 dalyse numatyta, kad „autorių turtinės teisės gali būti perduodamos sutartimi ir kita įstatymų nustatyta tvarka“; ir kad „autorių turtinių teisių perdavimas gali būti visiškas arba dalinis, atlygintinis arba neatlygintinis“. 39 straipsnio 1 ir 2 dalyse numatyta, kad „pagal autorinę sutartį viena šalis (autorius ar jo teisių turėtojas) perduoda arba suteikia autorių turtines teises į literatūros, mokslo ar meno kūrinį arba įsipareigoja sukurti sutartyje nurodytą kūrinį ir perduoti ar suteikti autorių turtines teises į jį kitai šaliai (teisių perėmėjui ar licenciatui), o kita šalis įsipareigoja naudoti kūrinį arba pradėti juo naudotis sutartyje nustatytais sąlygomis ir sumokėti nustatytą autorinį atlyginimą, jeigu sutartyje nenumatyta kitaip“; ir kad „turtines teises autorius gali perduoti kitiems asmenims pagal autorinę sutartį dėl teisių perdavimo arba suteikti pagal autorinę licencinę sutartį (išimtinę arba neišimtinę licencija). Licencija laikoma išimtinė tik tuo atveju, jei tai tiesiogiai nurodyta sutartyje. Asmuo, kuriam perduotos autorių turtinės teisės, laikomas autorių turtinių teisių perėmėju“ (Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, 2003). Tad socialinių tinklų vartotojai gali perduoti tik savo turtines teises į sukurtą turinį. Kaip buvo apžvelgta socialinių tinklų paslaugų teikėjų ir vartotojų sudarytose sutartyse, vartotojai dažniausiai suteikia paslaugos teikėjams neišimtinę ir neatlygintinę licenciją naudoti savo sukurtą ir įkeltą turinį, kuria paslaugos teikėjas gali pernuomoti ir sublicencijuoti bet kuriam kitam asmeniui. Tad jei vartotojas į socialinį tinklą įkelia savo sukurtą turinį, galima daryti

išvadą, kad jis savo autoriaus turtines teises į sukurtą turinį atiduoda ne tik paslaugos teikėjui, bet ir visuomenei – beveik visi asmenys, galintys pasiekti jo turinį, įkeltą į socialinį tinklą, galės jį neribotai naudoti. Todėl autoriams, įkėlusiems savo kūrinį į socialinį tinklą, nėra beveik jokių paskatų sudaryti įkelto kūrinio licencines sutartis su kitais asmenimis, nes pastarieji šį kūrinį gali pasiekti ir naudoti socialiniame tinkle.

Daug aktualesnis yra socialinių tinklų paskyrų teisių perleidimas trečioms šalims, nes paskyros dažnai turi piniginę vertę ir visos teisės į paskyrą priklauso vartotojui, niekas kitas negali ja naudotis. Kaip jau apžvelgta, socialinių tinklų paskyra yra vartotojui priklausanti virtuali nuosavybė, atskira nuo paslaugos teikėjo intelektinės nuosavybės, ir kuri Lietuvos teisėje turėtų būti kvalifikuojama daiktinės teisės objektu. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.47 straipsnyje nurodyti nuosavybės teisės įgyjimo pagrindai, ir socialinių tinklų paskyroms aktualiausias yra pirmas punktas, nurodantis, kad nuosavybės teisė gali būti įgyjama pagal sandorius. Tad socialinių tinklų paskyras vartotojai gali parduoti trečioms šalims ir jas pirkti pagal pirkimo - pardavimo sutarčių taisykles, nurodytas civilinio kodekso šeštojoje knygoje. Pagal 6.305 straipsnio 1 dalį „pirkimo - pardavimo sutartimi viena šalis (pardavėjas) įsipareigoja perduoti daiktą (prekę) kitai šaliai (pirkėjui) nuosavybės ar patikėjimo teise, o pirkėjas įsipareigoja priimti daiktą (prekę) ir sumokėti už jį nustatytą pinigų sumą (kainą)“ (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Tad pagal Lietuvos teisę pirkimo – pardavimo sutarties objektu gali būti ne tik materialus daiktas, bet ir virtuali nuosavybė – socialinių tinklų paskyra.

Tačiau parduodant socialinių tinklų paskyrą iškyla problema, ar galima kartu su paskyra trečiai šaliai parduoti ir asmens duomenis bei korespondenciją, kurios yra paskyros dalis. Ar asmens duomenis galima laikyti privačia nuosavybe, kurią galima parduoti tretiesiems asmenims kaip prekę? Bendrajame duomenų apsaugos reglamente yra įtvirtintos teisės reikalauti ištrinti duomenis (teisė būti pamirštam), teisė į duomenų perkeliamumą tarp valdytojų ir teisė nesutikti su duomenų tvarkymu (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, 2016, p. 43-45) – tai rodo, kad asmuo gali valdyti savo asmens duomenis. Pasak Prancūzijos mokslininkų, valdymas laikomas vienu iš požymių, leidžiančių nustatyti, ar nematerialus turtas gali būti laikomas nuosavybe. Jei asmuo gali valdyti savo asmens duomenis, tai suteikia jam nuosavybės teisę savo asmens duomenims pagal bendrosios daiktinės teisės taisykles (Binčin, 2018, p. 54). Tačiau Europos duomenų apsaugos valdyba savo gairių dėl asmens duomenų tvarkymo pagal Bendrojo duomenų apsaugos reglamento 6 straipsnio 1 dalies b punktą, kai duomenų

subjektams teikiamos internetinės paslaugos 54 punkte parašė, kad „kadangi duomenų apsauga yra pagrindinė teisė, įtvirtinta Pagrindinių teisių chartijos 8 straipsniu, ir atsižvelgiant į tai, kad vienas pagrindinių Bendrojo duomenų apsaugos reglamento tikslų yra duomenų subjektams suteikti galimybę kontroliuoti su jais susijusią informaciją, asmens duomenys negali būti laikomi preke, kuria galima prekiauti. Net jei duomenų subjektas gali sutikti su asmens duomenų tvarkymu, jis negali tuo susitarimu parduoti savo pagrindinių teisių“ (Europos duomenų apsaugos valdybos 2019 m. spalio 8 d. gairės, p. 15). Taigi, vadovaujantis Europos Sąjungos institucijų nurodymais, nors asmens duomenys laikomi asmens nuosavybe, tačiau jie negali dalyvauti civilinėje apyvartoje kaip prekė. Tai sukelia problemų pardavinėjant socialinių tinklų paskyras – asmens duomenys bei korespondencija yra paskyros dalys. Viena iš išiečių galėtų būti į pirkimo – pardavimo sutartį įtraukti punktą, kad prieš perduodant paskyrą visi asmens duomenys, korespondencija ir kita asmeninė informacija privalo būti ištrinta iš paskyros (Nekit, 2020, p. 315).

Tad, apibendrinus, socialinių tinklų turinio autoriai, kurie savo sukurtą turinį įkelia į socialinį tinklą, perleidžia savo autoriaus turtines teises sudarant neatlygintines ir neišimtinės licencines sutartis su paslaugos teikėjais, kurie savo turimas teises gali perduoti bet kokiai trečiajai šaliai, tad turinio turtinių teisių perleidimas siekiant iš to užsidirbti autoriams nėra labai aktualus. Socialinių tinklų paskyras galima parduoti pagal pirkimo – pardavimo sutartis kaip bet kokią kitą savo nuosavybes teise turimą turtą, tik šioje sutartyje privalo būti sąlyga, kad perduodant paskyrą ir prieš ją perduodant pirkėjui vartotojas ištrins joje esančius savo asmens duomenis, korespondenciją ir kitą asmeninę informaciją.

3.2. Socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio paveldėjimas

Kitas aktualus klausimas nagrinėjant socialinių tinklų paskyrų ir jų turinio dalyvavimą civilinėje apyvartoje yra jų paveldėjimo galimybės. Ar vartotojų teisių ir nuosavybės paveldėtojai turi teisę perimti mirusio fizinio asmens socialinių tinklų paskyras ir turinį? Lietuvoje pagrindines paveldėjimo teisės taisykles nustato Lietuvos Respublikos civilinio kodekso penktoji knyga. Civilinio kodekso 5.1. straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta, kad „paveldėjimas – tai mirusio fizinio asmens turtinių teisių, pareigų ir kai kurių asmeninių neturtinių teisių perėjimas jo įpėdiniams pagal įstatymą arba (ir) įpėdiniams pagal

testamentą“, ir įtvirtinti galimi paveldėjimo objektai: „paveldimi materialūs dalykai (nekilnojamieji ir kilnojamieji daiktai) ir nematerialūs dalykai (vertybiniai popieriai, patentai, prekių ženklai ir kt.), palikėjo turtinės reikalavimo teisės ir palikėjo turtinės prievolės, įstatymų numatytais atvejais intelektinė nuosavybė (autorių turtinės teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius, gretutinės turtinės teisės bei teisės į pramoninę nuosavybę) ir kitos įstatymų nustatytos turtinės teisės bei pareigos“ (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Tad pagal Kodekse numatytas taisykles paveldėjimo objektu gali būti tiek intelektinė nuosavybė, tiek nematerialūs daiktai.

Socialinių tinklų paskyrų turinys, jei jis sukurtas ir įkeltas vartotojo, yra jo intelektinė nuosavybė. Civilinis kodeksas nurodo, kad įstatymų numatytais atvejais intelektinė nuosavybė gali būti paveldima. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 49 straipsnio 1 dalis numato, kad autorių turtinės teisės paveldimos pagal įstatymą arba testamentą (Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, 2003). Pasak profesoriaus Vytauto Mizaro, įpėdiniai, priėmę palikimą, į kurį patenka autorių turtinės teisės, tampa jų peremėjais tol, kol nesibaigia jų galiojimo terminas. Pats kūrinys, kaip intelektinė nuosavybė, nėra paveldimas, yra paveldimos tik turtinės teisės į kūrinį. Autorių teisės testamentu gali būti paliekamos tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims (Mizaras, 2009, p. 196-197). Tad socialinių tinklų turinio, sukurto paties vartotojo, turtinės teisės paveldi jo įpėdiniai pagal įstatymą ar testamentą. Socialinių tinklų paslaugos teikėjai, sudarydami sutartis su vartotojais, pabrėžia, kad intelektinės nuosavybės teisės į sukurtą ir įkeltą turinį išlieka vartotojams, tad autorių sukurto turinio turtinių teisių paveldimumui neprieštarauja nei įstatymai, nei socialinių tinklų paslaugų teikėjai.

Socialinių tinklų paskyrų likimą po vartotojo mirties dažnu atveju nustato sutartys, sudarytos tarp vartotojų ir paslaugos teikėjų. Pavyzdžiui, „Facebook“ paslaugų teikimo sąlygose nurodyta, kad vartotojas gali paskirti asmenį, kuris galėtų valdyti vartotojo paskyrą jam mirus. Tik vartotojo palikimo kontaktinis asmuo arba asmuo, kurį vartotojas nurodė galiojančiame testamente ar panašiam dokumente, kuriame aiškiai išsakytas sutikimas atskleisti vartotojo turinį mirties ar neveiksnumo atveju, gali siekti atskleisti vartotojo paskyros turinį po to, kai ji memorializuojama (Facebook, 2021). Tad „Facebook“ pripažįsta socialinio tinklo paskyros paveldimumą, jei vartotojas tai aiškiai įvardina savo testamente ar įrašo paveldėtoją pačiame „Facebook“ tinkle. Tačiau sutarčių sąlygos skiriasi kiekviename socialiniame tinkle, ir daugelis paslaugos teikėjų siekia riboti vartotojų teises, susijusias su jų paskyra.

Vienas svarbiausių teismų sprendimų Europoje, nagrinėjusių įpėdinio teisę prisijungti prie mirusiojo socialinio tinklo paskyros, yra 2018 m. liepos 12 d. Vokietijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje Nr. III ZR 183/17. Pasak dr. Vytauto Mizaro, šioje byloje spręstas ginčas tarp socialinio tinklo Facebook administratoriaus ir įpėdinės, mirusios nepilnametės dukros motinos, dėl pastarosios prieigos teisės prie mirusiosios dukros minėto socialinio tinklo paskyros ir joje esančio turinio. Šioje byloje iškeltas klausimas, ar iš socialinio tinklo paskyros naudojimo sutarties kylančios teisės ir pareigos, o ypač ginčo objektu esanti prieigos prie paskyros ir jos turinio teisė, yra paveldima ar ne, tai yra ar ji yra asmeninio pobūdžio ir kartu neatsiejamai susijusi su asmeniu, ar taip nėra. Teismas nusprendė, kad nei socialinio tinklo paskyros naudojimosi sutarties pobūdis ir esmė, nei sutarties sąlygos nelemia iš tokios sutarties kylančių teisių ir pareigų nepaveldimumo. Taip pat teismas nepripažino, kad sprendžiant minėtų teisių paveldimumo klausimą, gali būti diferencijuojamas socialinio tinklo paskyros turinys, o kartu ir prieigos teisės į jį, o kartu ir skirtingai sprendžiamas prieigos teisių paveldimumo klausimas (Mizaras, 2018). Tad Vokietijoje teismas, nespręsdamas klausimo, kaip turėtų būti kvalifikuojamos socialinių tinklų paskyros ir jų turinys, nurodė, kad sutartimi nustaytos teisės ir pareigos, sudarytos tarp paslaugos teikėjų ir vartotojų, yra paveldimos, ir kad visa paskyroje esanti informacija, įskaitant asmens duomenis ir korespondenciją, gali pereiti mirusiojo įpėdiniui be jokio asmeninės informacijos sunaikinimo ar atskyrimo. Tačiau šis teismo sprendimas neišsprendžia problemos, ar pati paskyra gali būti paveldėta kaip civilinių teisinių santykių objektas.

Tad didžiausia problema, kalbant apie socialinių tinklų paskyrų paveldėjimą, yra tai, ar sutartis tarp vartotojo ir paslaugos teikėjo gali būti paveldima. Daugelyje šalių paveldėjimo teisės sistemos neleidžia paveldėti sutarčių, neatsiejamai susijusių su mirusiojo asmeniu. Daugelis socialinių tinklų paslaugos teikėjų savo sutartis su vartotojais sudaro taip, kad jos būtų su vartotojo asmeniu susijusi sutartis – jose būna nurodyta, kad tik asmuo, sudarantis šią sutartį, gali naudoti paskyrą ir negalima be paslaugos teikėjo leidimo duoti prisijungimą prie paskyros kitiems asmenims (Nekit, 2020, p. 322). Šią problemą galima išspręsti socialinių tinklų paskyras pripažinus vartotojų nuosavybe – daiktinių teisių objektu. Tuomet paskyrai galėtų būti taikomos bendros paveldėjimo taisyklės, taikomos visam kitam mirusiojo turtui.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Šiuo metu teisinėje sistemoje socialinių tinklų paskyros ir jų turinys nėra tinkamai kvalifikuojami. Socialinių tinklų paskyros iki šiol laikomos paslaugos teikėjams priklausančia intelektine nuosavybe, tačiau iš tikro jos yra vartotojų virtuali nuosavybė, kuri turėtų būti kvalifikuojama daiktinės teisės objektu. Socialinių tinklų turinys yra teisingai kvalifikuojamas intelektinės nuosavybės teisės objektu. Nei socialinių tinklų paskyrų, nei jų turinio nereikia kvalifikuoti *sui generis* objektais.

2. Socialinių tinklų paslaugų teikėjai šiuo metu turi per daug vienašališkos galios vartotojų atžvilgiu, kas trukdo vartotojams įgyvendinti savo teises, susijusias su socialinių tinklų paskyromis. Pastarųjų klasifikavimas daiktinės teisės objektais, nuosavybes teise priklausančiais vartotojams, sumažintų socialinių tinklų paslaugos teikėjų turimą galią ir sustiprintų vartotojų teisių apsaugą.

3. Socialinių tinklų paskyroms ir jų turiniui keliaujant civilinėje apyvartoje išskyla asmens duomenų, esančių socialinių tinklų paskyrose, problema – pagal Europos Sąjungos teisę asmens duomenys negali būti prekė, todėl jų savininkas negali pardavinėti asmens duomenų. Šiuo metu šio pažeidimo galima išvengti pirkimo – pardavimo sutartyse įrašius sąlygą, kad prieš perduodant paskyrą visi asmens duomenys iš paskyros turi būti ištrinti.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Tarptautinės konvencijos, rekomendacijos ir kt.

1. Konvencija, kuria įsteigiama Pasaulinė intelektinės nuosavybės organizacija (1967). *Teisės aktų registras*, 2016, 2016-01334;
2. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos Informacijos ekonomikos darbo grupės 2007 m. balandžio 12 d. dalyvavimo tinklo: vartotojų sukurto turinio ataskaita. DSTI/ICCP/IE(2006)7/FINAL [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/sti/38393115.pdf> [žiūrėta 2021 m. kovo 23 d.];

Europos Sąjungos reglamentai, direktyvos ir kt.

3. Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. balandžio 27 d. reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). OJ L 119, p. 1;
4. Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gegužės 22 d. Direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo. L 167, p. 230;
5. Europos Parlamento ir Tarybos 2019 m. balandžio 17 d. direktyva (ES) 2019/790 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB (Tekstas svarbus EEE.). OL L 130, p. 92;
6. Europos duomenų apsaugos valdybos 2019 m. spalio 8 d. gairės 2/2019 dėl asmens duomenų tvarkymo pagal Bendrojo duomenų apsaugos reglamento 6 straipsnio 1 dalies b punktą, kai duomenų subjektams teikiamos internetinės paslaugos [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://edpb.europa.eu/sites/edpb/files/files/file1/edpb_guidelines-art_6-1-b-adopted_after_public_consultation_lt.pdf [žiūrėta 2021 m. kovo 29 d.];

Konstitucija, kodeksai, įstatymai

7. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014;

8. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262;
9. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, 28-1125;

Užsienio valstybių teisės aktai

10. Copyright Law of the United States and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code (1976). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.copyright.gov/title17/title17.pdf> [žiūrėta 2021 m. kovo 17 d.];

Specialioji literatūra

Knygos

11. Baranauskas, E. et al. (2010). *Daiktinė teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras;
12. Didžiulis, L. (sud.) (2020). *Daiktinė teisė. Ar privatinės teisės pamatai atlaikys XXI a. iššūkius?*. Mokslinių straipsnių ir konferencijų pranešimų medžiaga. Vilnius: Žuvėdra;
13. Mizaras, V. (2009). *Autorių teisė. Antras tomas*. Monografija. Vilnius: Justitia.
14. Stewart, D. R. (red.) (2017). *Social Media and the Law. A Guidebook for Communication Students and Professionals. Second Edition*. New York: Routledge;

Straipsniai elektroniniuose mokslo žurnaluose:

15. Alm, J. G. (2014). Sharing copyrights: The copyright implications of user content in social media. *Hamline Journal of Public Law & Policy*, 35(1), p. 103-130 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/hplp35&div=4&start_page=103&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults [žiūrėta 2021 m. kovo 18 d.];
16. boyd, d. m., Ellison N. B. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), p. 210–230 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://academic.oup.com/jcmc/article/13/1/210/4583062> [žiūrėta 2021 m. kovo 18 d.];

17. Elefant, C. (2011). The power of social media: Legal issues & best practices for utilities engaging social media. *Energy Law Journal*, 32(1), p. 1-56 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/energy32&id=11&men_tab=srchresults [žiūrėta 2021 m. kovo 22 d.];
18. Fairfield, J. (2005). Virtual Property. *Boston University Law Review*, 85, p. 1047-1102, *Indiana Legal Studies Research Paper* 35 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=807966> [žiūrėta 2021 m. kovo 20 d.];
19. Lastowka F. G., Hunter, D. (2004). The laws of the virtual worlds. *California Law Review*, 92(1), p. 1-74 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/calr92&div=9&start_page=1&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];
20. LeBlanc, J. W. (2008). Pursuit of virtual life, liberty, and happiness and its economic and legal recognition in the real world. *The Florida Coastal Law Review*, 9(3), p. 255-292 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/fclj9&div=18&g_sent=1&casa_token=&collection=journals [žiūrėta 2021 m. kovo 26 d.];
21. Nekit, K. (2020). Legal aspects of the use of social media accounts: current state and perspectives. *The Lawyer Quarterly*, 10(3), p. 305-323 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14239> [žiūrėta 2021 m. kovo 24 d.];
22. Stephens, M. (2001-2002). Sales of in-game assets: An illustration of the continuing failure of intellectual property law to protect digital-content creators. *Texas Law Review*, 80(6), p. 1513-1536 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/tlr80&div=49&id=&page=&collection=journals> [žiūrėta 2021 m. kovo 21 d.];
23. Swinnen, K. K. E. C. T. (2020). Ownership of Data: Four Recommendations for Future Research. *Journal of Law, Property, and Society* 5, p. 139-175 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/jlpros5&div=5&g_sent=1&casa_token=&collection=journals [žiūrėta 2021 m. kovo 26 d.];
24. van Erp, S. (2011). European Property Law: A Methodology for the Future. *European Private Law - Current Status and Perspectives*, Schulze/Schulte-Nölke, eds., Sellier European Law Publishers, Munich, Forthcoming, p. 227-248

[interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1734633 [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];

25. Zarsky, T. (2008). Law and Online Social Networks: Mapping the Challenges and Promises of User-Generated Information Flows. *Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal*, 18(3), p. 741-783 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=1098036> [žiūrėta 2021 m. kovo 23 d.];

Disertacija, jos santrauka, baigiamasis darbas:

26. Paška, P. (2017). *Virtual property: towards a general theory*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė, European University Institute Department of Law. Florence: [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/49664> [žiūrėta 2020 m. kovo 28 d.];

Elektroniniai leidiniai

27. Landreau, I., et al (2018). *My data are mine. Why we should have ownership rights on our personal data. Report*. Generationlibre [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.generationlibre.eu/wp-content/uploads/2018/01/Rapport-Data-2018-EN-v2.pdf> [žiūrėta 2021 m. kovo 29 d.];

Internetiniai tinklalapiai:

28. Teise.pro. V. Mizaras. *ES autorių teisių bendroje skaitmeninėje rinkoje direktyva: politikų bei lobistų kompromisas, galimai tapsiantis standartiniu eksperimentu visuomenei* [interaktyvus] (modifikuota 2019-03-31). Prieiga per internetą: <http://www.teise.pro/index.php/2019/03/31/v-mizaras-es-autoriu-teisiu-bendroje-skaitmenineje-rinkoje-direktyva-politiku-bei-lobistu-kompromisas-galimai-tapsiantis-standartiniu-eksperimentu-visuomenei/> [žiūrėta 2021 m. kovo 21 d.];

29. Teise.pro. V. Mizaras. *Teisės į socialinių tinklų paskyras paveldėjimas: Vokietijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo sprendimas* [interaktyvus] (modifikuota 2018-08-03). Prieiga per internetą: <http://www.teise.pro/index.php/2018/08/03/v-mizaras-teises-i-socialiniu-tinklu-paskyras-paveldejimas-vokietijos-federalinio-auksciausiojo-teismo-sprendimas/> [žiūrėta 2021 m. kovo 29 d.];

Teismų praktika

Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai:

30. Paeffgen GMBH v. Germany [ECHR], No. - 25379/04, 21688/05, 21722/05, 21770/05 [18.9.2017].

Užsienio valstybių teismų praktika:

31. Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 31 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 10/00101 J [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:PHR:2012:BQ9251&showbutton=true&keyword=runescape> [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.];

Elektroniniai dokumentai:

32. Cambridge Dictionary (2021). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/social-network> [žiūrėta 2021 m. kovo 14 d.];

33. Facebook paslaugų teikimo sąlygos (2021). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.facebook.com/terms.php> [žiūrėta 2021 m. kovo 20 d.].

34. Law Insider Dictionary (2021). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lawinsider.com/dictionary/social-media-accounts> [žiūrėta 2021 m. kovo 14 d.];

35. Nacionalinės teismų administracijos civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose) (2020). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> [žiūrėta 2021 m. balandžio 2 d.].

36. Pcmag (2021). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.pcmag.com/encyclopedia/term/user-account> [žiūrėta 2021 m. kovo 19 d.];

37. Reddit User Agreement (2020). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.redditinc.com/policies/user-agreement-october-15-2020> [žiūrėta 2021 m. kovo 20 d.];

38. Statista (2021). *Most popular social networks worldwide as of January 2021, ranked by number of active users* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/> [žiūrėta 2021 m. kovo 14 d.];

39. Youtube paslaugų teikimo sąlygos (2021) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [youtube.com/static?template=terms](https://www.youtube.com/static?template=terms) [žiūrėta 2021 m. kovo 20 d.].

SANTRAUKA (lietuvių kalba)

Šiame magistro darbe nagrinėjama, kaip turėtų būti kvalifikuojami socialinių tinklų paskyros ar jų turinys – ar tai intelektinės nuosavybės teisės, daiktinės teisės ar *sui generis* objektai. Išsiaiškinta, kad socialiniai tinklai yra interneto tarpininkai ir paslaugos teikėjai, kurie sukuria platformas, kuriose vartotojai gali susikurti viešas arba pusiau viešas paskyras, į kurias jie savanoriškai gali talpinti įvairaus pobūdžio turinį.

Nagrinėjant teisės aktus, doktriną bei sutartis tarp socialinių tinklų paslaugos teikėjų ir vartotojų nustatyta, kad socialinių tinklų turinys, patenkantis į intelektinės nuosavybės saugomų objektų sąrašą, turėtų būti kvalifikuojamas intelektinės nuosavybės teisės objektu. Didelis dėmesys darbe skirtas virtualios nuosavybės doktrinos ir teismų sprendimų, susijusių su virtualia nuosavybe nagrinėjimui, ir padaryta išvada, kad socialinių tinklų paskyros yra virtuali nuosavybė, priklausanti vartotojui ir kuri turi būti klasifikuojama daiktinės teisės objektu. Toliau darbe nagrinėjama galimybė socialinių tinklų paskyras ir jų turinį klasifikuoti *sui generis* objektais ir nuspręsta, kad Lietuvos teisėje nauja teisinė klasifikacija šiems objektams nereikalinga.

Darbe tiriama, kaip socialinių tinklų paskyros ir jų turinys dalyvauja civilinėje apyvartoje, ir padaryta išvada, kad socialinių tinklų turinio turtinės autorių teisės gali būti perduotos kitiems asmenims naudojant licencines sutartis, taip pat nustatyta, kad socialinių tinklų paskyros gali būti parduodamos kaip vartotojo turtas naudojantis pirkimo – pardavimo sutartimi joje įtvirtinus sąlygą, kad prieš paskyros perdavimą iš jos bus ištrinti visi asmens duomenys. Taip pat padaryta išvada, kad socialinių tinklų turinio autorių turtinės teisės gali būti paveldimos, o tam, kad socialinių tinklų paskyras būtų galima laikyti paveldėjimo objektu, jas reiktų klasifikuoti kaip daiktinės teisės objektą.

SUMMARY (anglų kalba)

This master`s thesis examines whether social networks accounts and their content should be classified as objects of intellectual property law, general property law or *sui generis*. It is concluded that social networks are service providers and internet intermediaries that provides platforms where users can create their public or semi-public accounts and voluntarily upload various type of content.

By analyzing legislature, doctrine and agreements between service providers and users it is determined that social networks content, which falls under the list of protected objects of intellectual property, should be classified as objects of intellectual property law. Major attention is paid to virtual property doctrine and court decisions related to virtual property and a conclusion is made that social media accounts are virtual property that belongs to a user and should be classified as objects of general property law. Later it is examined whether social network accounts and their content should be classified as *sui generis* objects and it is concluded that in Lithuanian law this new classification is not necessary.

Investigation is conducted on how social network accounts and their content are used in civil turnover and the conclusion is made that copyrights of social networks content can be transferred to other persons using license agreements, it is also stated that social network accounts can be transferred to third persons as users property using sale and purchase agreement with a provision that personal data should be deleted from the account before transferring it to the buyer. Finally, a conclusion is made that copyrights of social networks content can be inherited, but social network accounts need to be classified as objects of general property law in order to be an object of inheritance.